

Dugo putovanje
u Evropu

DUGO PUTOVANJE U EVROPU

DUGO PUTOVANJE U EVROPU

Izdavač:

Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG)

Urednica izdanja:

Milka Tadić Mijović

Autori/ke:

Maja Boričić

Andrea Jelić

Biljana Matijašević

Đurđa Radulović

Miloš Rudović

Nemanja Živaljević

Dizajn i prelom:

Dragan Lučić

Podgorica, oktobar 2023.

Novinarska istraživanja:
Evropske integracije i ljudska prava

Journalistic investigations:
The European Integrations and Human Rights

Projekat finansira
Ministarstvo kulture i medija
Ministry of Culture and Media

Sadržaj

6

U zavodu Komanski most bolje nego ranije,
ali treba još mnogo da se radi na zaštiti štíćenika:
SAMI NA RUBU GRADA

15

Krijumčarenje crnogorskog arheološkog blaga:
RAZNOSE, PRODAJU I UNIŠTAVAJU BAŠTINU BEZ KAZNE

25

Problem pilotaže u kotorskoj luci:
VIŠEGODIŠNJA SVAĐA NA ŠTETU DRŽAVNOG BUDŽETA

33

Agencija za sprečavanje korupcije istražuje novi
angažman bivšeg pomoćnika ministra Marka Čanovića:
SPORNO ZASTUPANJE FIRME SINA PREDSEDNIKA

38

Poslanici godinama drže pravosuđe u blokadi,
a ne snose odgovornost. Stručnjaci predlažu:
AKO NEMA DOGOVORA, RASPUSTITI PARLAMENT

47

U Crnoj Gori ljekari rade preglede "nevinosti"
i himenoplastiku, iako je to u više
evropskih država zabranjeno:
**RAVNOPRAVNOSTI NEMA
DOK TRADICIJA KRVAVIH ČARŠAVA OPSTAJE**

56

Globalna pandemija povećala nelegalnu
onlajn prodaju i na crnogorskom tržištu:
ŠVERC CVJETA, INSPEKCIJA AŽURNIJA NEGO LANI

64

Provala u depou višeg suda:
UGROŽENI DOKAZI ZA TEŠKA KRIVIČNA DJELA?

U ZAVODU KOMANSKI MOST BOLJE NEGO RANIJE, ALI TREBA JOŠ MNOGO DA SE RADI NA ZAŠTITI ŠTIĆENIKA: SAMI NA RUBU GRADA

Andrea JELIĆ

Pitanje smještaja osoba sa smetnjama u razvoju, nakon punoljetstva, ukoliko o njima nema ko da brine ili nije to u mogućnosti – u Crnoj Gori nije valjano riješeno

„N

ijesmo mogli da se izborimo sa sinom kad je počeo njegov pubertet. Muž i ja smo bili sami, bez pomoći, iscrpljeni i nemoćni fizički, a pogotovo psihički. Sin je želio da se slobodno kreće, i nije imao strah od auta. To je svojstveno većini mladih osoba sa autizmom.

On je tada imao 18 godina. Poslije jednog događaja, kada je sebe doveo u opasnost, odlučili smo da potražimo pomoć i dobili smo samo mogućnost smještaja u Zavodu 'Komanski most', kaže za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) majka čiji sin ima autizam.

Sjećanja na preseljenje sina u "Komanski most" 2019. godine, ovu majku i danas progone.

Dugo putovanje u Evropu

Pitanje smještaja osoba sa smetnjama u razvoju, nakon punoljetstva, ukoliko o njima nema ko da brine ili nije to u mogućnosti – u Crnoj Gori nije valjano riješeno. Za sada, takve usluge pruža samo “Komanski most”, koji i pored značajnih ulaganja tokom prethodnih godina, nema odgovarajuće uslove za sve kojima su te usluge potrebne.

Proces deinstucionalizacije, odnosno prelaza sa institucionalnog zbrinjavanja na brigu i podršku u zajednici, na koji se Crna Gora obavezala ratifikovanjem Konvencije Ujedinjenih nacija (UN) za prava osoba sa invaliditetom 2009. godine, sporo se i teško odvija.

Za osobe sa autizmom je nepoznato i novo – strašno. Još je teže ukoliko osoba ne može da govori i niko je ne razumije. Takav je mladić iz naše priče.

Po njegovom dolasku u “Komanski most”, roditeljima je rečeno da sačekaju da prođe period adaptacije, i da će ih pozvati u posjetu kada stručnjaci Zavoda procijene da se prilagodio. On je izuzetno teško podnio promjenu prostora. Lomio je stvari, žestio se... Samo nakon pet dana iz Zavoda je poslat u ZU Specijalna bolnica za psihijatriju “Dobrota”.

„Valjda bi trebalo da znaju da osobe sa autizmom ne smiju biti smještene i tretirane u psihijatrijskim ustanovama, jer to nije mentalna bolest. Ne znam kako smo preživjeli tu agoniju. Poslije 10 dana je vraćen u Zavod. Od polovine juna bio je podvrgnut dodatnoj psihijatrijskoj terapiji, jer je ispoljavao agresiju i autoagresiju. Krajem tog mjeseca, preko rendgen snimka, konačno saznajemo da su ga zapravo mučili – ekser, šaraf i okrugli metalni predmet su mu nađeni u debelom crijevu. On je, dakle, tih 15 dana primao psihijatrijsku terapiju, a imao je potpuno druge probleme“, ispričala je još ova majka novinarki CIN-CG-a.

U oktobru 2019, o čemu svjedoče medicinski zapisi, ovog mladića letvom od kreveta je povrijedio drugi korisnik Zavoda, koji je sa njim dijelio sobu. Njegov cimer je imao dijagnozu “teža psihijatrija”, kako se konstatuje u Mišljenju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsmana) o ovom slučaju iz 2020. godine, a koje je donijeto na osnovu pritužbi majke povrijeđenog momka.

„Bili su sami u sobi, a moj sin je zadobio povrede po glavi,

Jedna od soba u Zavodu “Komanski most”
Foto: JU Zavod Komanski most

čelu, oku, i ruci. Tadašnji direktor Zavoda Vaselj Dušaj sa stručnom službom je zakazao sastanak sa nama roditeljima i predstavnicima centra za socijalni rad zaduženog za grad odakle dolazimo. Ne spominjući povrede koje je moj sin zadobio, Dušaj je objasnio da želi da ga izmjesti u Kragujevac ili Tutin, sa sve koncima na glavi i povrijeđenog, što nije dozvolio tadašnji direktor centra za socijalni rad”, tvrdi još ona.

Korisnik koji je povrijedio njenog sina, prema njenim saznanjima, upućen je u bolnicu u Dobroti, gdje mu je utvrđen hepatitis, nakon čega je poslat u Klinički centar Crne Gore (KCCG). „Ubrzo je i umro. Moguće je da je i on bio neverbalan”, priča za CIN-CG ova majka.

Vaselj Dušaj je za CIN-CG je demantovao tvrdnje ove majke. „Rekao sam samo – kome se ne sviđa ovdje, može da ide negdje drugo. Dao sam sve od sebe i koliko sam mogao, poboljšao sam stvari u 'Komanskom mostu', ti tragovi su vidljivi, a sve ostalo su spekulacije koje imaju za cilj da oštete moj ugled”, kazao je on u telefonskom razgovoru sa novinarkom.

Uvidom u Mišljenje Ombudsmana iz 2020. CIN-CG je utvrdio da je period prilagođavanja mladića sa autizmom prošao uz niz propusta, kao i da su mu povrijeđena brojna prava. U ispitnom postupku, zaključeno je da u Zavodu smještaj i tretman osoba sa teškim autizmom nije adekvatan.

Ombudsman je tada utvrdio i da “postojeći stručni i medicinski kadar Zavoda ne posjeduje neophodno znanje za postupanje pre-

ma korisnicima sa teškim autizmom, da ne postoji stručna edukacija osoblja, da nemaju neophodne sertifikate, niti postoji plan i program za ostvarivanje takvih edukacija”.

U Mišljenju se još ističe i da nedostatak osoblja, posebno onog specijalizovanog za rad sa osobama sa autizmom, predstavlja veliki problem u funkcionisanju Zavoda.

Ispitni postupak Ombudsmana je pokazao i da, u situacijama kada neko od korisnika Zavoda ispoljava agresivno ponašanje, ne postoje jasni protokoli i smjernice za zaposlene u Zavodu kada i na koji način je dozvoljena primjena sredstava za

Danijela Brajković – Foto: Ombudsman

mehaničko ograničavanje slobode. Korisnici se obično tada upućuju u KCCG. „Nejasno je kako se stvarno u praksi ‘obuzdava i transportuje’ korisnik u fazi ekstremnog agresivnog ponašanja”, navodi se u ovom dokumentu Ombudsmana.

U Zavodu 119 štíćenika

Prilikom posjete “Komanskom mostu” koji se nalazi na periferiji Podgorice, novinarka CIN-CG-a je u velikom dvorištu sreala nekoliko štíćenika ove ustanove. Jedan od njih joj je mahnuo i zainteresovano prišao. Većina drugih je ili sjedjela na okolnim klupama ili šetala.

Tokom prethodnih godina radilo se na unapređenju usluga smještaja, primarno materijalnih uslova. Zavod je renoviran više puta.

Kako je novinarki rečeno, zbog osjetljivosti štíćenika, nije bilo moguće realizovati posjetu prostorijama u kojima oni provode najviše vremena.

Socijalna radnica u “Komanskom mostu” Ivana Koprivica za CIN-CG-a nije htjela da govori o slučaju ovog štíćenika sa autizmom. Navela je da rukovodstvo Zavoda, zbog Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Zakona o zaštiti ličnih podataka i pratećim pravilnicima nije u mogućnosti da govori o konkretnom slučaju. „Ono što možemo reći je da ostvarujemo saradnju sa porodicama, roditeljima i starateljima, kao i sa svima drugima koji su značajni za korisnike koji borave u našoj ustanovi”, rekla je Koprivica.

Momak iz naše priče danas boravi sam u spavaćoj sobi u “Komanskom mostu”. To je utvrđeno prilikom nedavnog obilaska Zavoda predstavnika Multidisciplinarnog tima Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM) pri Ombudsmanu.

„Uprava se trudi da stvori sigurno okruženje za korisnike koji se teško adaptiraju, te korisnik sa dijagnozom autizma koji je smješten 2019. godine boravi sam u sobi, da bi se izbjegla njegova uznemirenost, incidenti i slično”, kaže za CIN-CG savjetnica Ombudsmana Danijela Brajković.

Prema njenim riječima, danas Zavod ima 119 štíćenika, a u odnosu na 2019. godinu, kada je objavljen posljednji izvještaj o obilasku Ombudsmana “Komanskom mostu”, određene stvari su unapređene. „Zdravstvena ambulanta postala je dio javnih zdravstvenih ustanova te je olakšano zakazivanje specijalističkih pregleda i propisivanje terapije. Od prošle godine na čelu zavoda je nova direktorica, koja je nastojala da zaposleni imaju kontinuiranu edukaciju, te su ovoj godini imali značajan broj akreditovanih obuka”, navodi Brajković, dodajući da je usvojen i set novih procedura koje su potrebne

za licenciranje ustanove.

U jednom od paviljona na koje je podijeljen "Komanski most", paviljonu C, prema riječima savjetnice Ombudsmana, nalaze se korisnici koji se pripremaju za stanovanje uz podršku ustanove. „Oni su savladali mnoge tehnike koje su neophodne za samostalno funkcionisanje – trgovinu, pripremu nekih lakših jela i slično“.

Mali broj zainteresovanih za rad u ustanovama socijalnog tipa

Zavod trenutno funkcionise sa 15 stručnih radnika, od čega je jedan defektolog, tri psihologa i 11 socijalnih radnika. „Osim njih, imamo i medicinsku službu koja pruža primarnu zdravstvenu zaštitu na nivou ustanove“, navodi još Koprivica.

Kako objašnjava, "Komanski most" fokusiran je primarno na obezbjeđivanje sigurnog i mirnog okruženja za korisnike, pružanje primarne zdravstvene zaštite i fizikalnog tretmana. „Rad organizujemo mahom kroz radno-okupacione terapije u skladu sa mogućnostima. Često organizujemo i izlete, a štićenici koji to mogu – najveći dio vremena provode napolju, u prirodi“.

Tim Ombudsmana je zapazio da se ustanove socijalnog tipa u Crnoj Gori, ne samo "Komanski most", nego i domovi za stare koje upošljavaju zdravstveni kadar suočavaju sa njegovim osipanjem i smanjenim interesovanjem za novim zapošljavanjem.

„To se događa zbog značajnih disproporcija u visini koeficijenata, to jest zarada zdravstvenog kadra istih kvalifikacija“. Zaposleni u zdravstvenim ustanovama za koje je nadležno Ministarstva zdravlja imaju znatno veća primanja od onih koji rade u ustanovama u nadležnosti Ministarstva socijalnog staranja, navodi Brajković.

Primjera radi, koeficijent jednog psihologa u domu zdravlja je, nakon povećanja iz novembra ove godine, 11,92, dok je koeficijent njegovog kolege u centru za socijalni rad tek 7,02. Razlika u plati je nekoliko stotina eura.

O ovom govori i Koprivica: „Zavodu fali stručnog kadra, ali i medicinskog osoblja koji bi na dnevnom nivou mogao da zadovolji sve potrebe korisnika. Taj problem imaju i sve srodne ustanove, a ne samo naša“.

I pored svega toga, savjetnica Ombudsmana ističe da je zdravstvena zaštita korisnika u Zavodu dobra i funkcionalna. „Fizikalna terapija odlično funkcionise“.

Broj korisnika sa autizmom raste

Prema podacima "Komanskog mosta", u toj ustanovi tre-

nutno boravi 10 korisnika sa dijagnozom autizma.

Prvi je primljen 1990. godine, a nakon toga je bilo sporadičnih slučajeva (1997, 1999, 2003, 2005, 2016).

Od 2019, kako ističe Koprivica, primijećen je kontinuirani rast broja takvih korisnika. „U skladu sa povećanjem broja osoba sa autizmom, ne samo kod nas nego i u svijetu, o čemu svjedoče brojne statistike, možemo očekivati da se ovakav trend nastavi i u narednim godinama“, navodi ona.

Bez porodice svaki drugi štíćenik

Gotovo svaki drugi korisnik Zavoda nema žive ili poznate članove porodice, niti bilo koga drugoga ko bi bio značajan za njih.

Tokom prethodne dvije godine, imajući u vidu situaciju sa pandemijom virusa COVID-19, broj posjeta štíćenicima bio je znatno smanjen, kazala je još Koprivica za CIN-CG.

Stanje se nije značajno promijenilo ni nakon jeka pandemije. Mali je broj onih koji dolaze u posjetu bližnjima u “Komanskom mostu”, a tek nekolicina to čini više puta nedjeljno. Jednu majku, koja, prema riječima zaposlenih, gotovo svaki dan dolazi u posjetu, novinarka je vidjela pri izlasku iz Zavoda. U ruci je nosila kesu sa voćem.

„Mnogo je razloga zašto je malo posjeta. Neki nijesu u mogućnosti, a drugi prosto – ne žele. Kroz razne aktivnosti, pokušavamo da što je više moguće animiramo porodice korisnika da ih što češće posjećuju“, navodi još Koprivica.

U Zavodu borave i oni koji su cijeli život u institucionalnom smještaju. Njih su roditelji po rođenju ostavili. Jedna štíćenica sa takvom pričom, koju je novinarka srela na ulazu u “Komanski most”, osmijehivala se na klupi pod drvećem. A onda je prišla da se pozdravi i popriča. Bila je radoznala, ljupka i raspitivala se o mnogim stvarima.

Neophodna integracija i deinstitucionalizacija štíćenika

Akcija za ljudska prava (HRA) izradila je studiju o potrebama deinstitucionalizacije štíćenika ovakvih ustanova, kako bi se oni integrisali u zajednicu, umjesto što žive u nekoj vrsti geta, izdvojeni, na rubu grada. U studiji HRA „Modeli deinstitucionalizacije i zaštite mentalnog zdravlja u zajednici“ iz 2017. godine se navodi da se u zatvorenim ustanovama širom svijeta često dešavaju razni oblici zlostavljanja i zanemarivanja, koriste zastarjele metode liječenja, zloupotrebljavaju lijekovi, štíćenici drže u izolaciji, često zavezani, kao i da su ove ustanove obično natrpane, a osoblje nekompetentno.

U Crnoj Gori se o neophodnim promjenam, poboljšanju uslova i deinstitucionalizaciji i integraciji štíćenika u zajednicu, počelo više govoriti tek nakon nekoliko tragičnih događaja u "Komanskom mostu", ali i drugih mentalnih ustanova poput bolnice u Dobroti, kao i izvještaja koji zabrinjavaju.

Javnost je šokirao nestanak dvoje maloljetnih štíćenika ove institucije. U oktobru 2000. prvo je nestala osmogodišnja djevojčica, a u julu 2004. 13-ogodišnji dječak. O dječaku se javno govorilo i prije njegovog nestanka, kada je objavljena fotografija na kojoj se vidjelo kako stariji štíćenik ustanove seksualno zlostavlja dvoje djece, od kojih je jedno bio nestali dječak.

Predstavnici Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog i degradirajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) posjetili su Zavod u septembru 2008. godine, a potom su objavili izvještaj koji je ukazao na brojne propuste u radu ove ustanove, koji se odnose na neadekvatne uslove života i na teške slućajeve fizičkog kažnjavanja štíćenika i problem seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja.

„U vrijeme posjete uslovi života štíćenika su bili užasni. Odjeljak B je smještao 67 stanovnika raspoređenih u 12 spavaonica. U potpuno golim i smrdljivim sobama, stanovnici su viđeni kako leže sami, povremeno s glavama prekrivenim pokrivaćem, neki goli, s muvama koje puze preko njih. U zaključanoj 'sobi za bebe', delegacija je vidjela pet iznemoglih stanovnika, dobi između tri i 19 godina, koji su ležali u krevecima. U zaključanom dijelu bez osoblja, gdje je izgledalo da su štíćenici ostavljeni sami, delegacija je pronašla dnevnu sobu u kojoj je sedam štíćenika bilo vezano za namještaj. U nekim od spavaonica, bilo je urina i izmeta na podu, zidovima i posteljini. Tu je bilo i miševa...“, navodi se u izvještaju CPT-a iz 2009. godine u koji je CIN-CG imao uvid.

Iz HRA su 2012. godine Vrhovnom državnom tužilaštvu (VDT) podnijeli zahtjev za informacije o radnjama preduzetim od strane državnog tužilaštva u cilju krivićnog gonjenja odgovornih za stanje u "Komanskom mostu", kao i za nestanak maloljetnih štíćenika.

Iz VDT-a su tada kazali da je Osnovno državno tužilašтво u Podgorici o nestaloj djeci prvi put obaviješteno 2010. „Tužilašтво je potom obaviješteno da Ministarstvo rada i socijalnog staranja nije utvrdilo postojanje propusta u postupanju zaposlenih radnika Zavoda u odnosu na korisnike, a da s obzirom na činjenicu da policija u međuvremenu nije otkrila da li su djeca živa ili nijesu, nije bilo osnova za pokretanje krivićnog postupka zbog krivićnog djela – izlaganje opasnosti, dok je za osnovni oblik ovog krivićnog djela, nastupila zastarelost

krivičnog gonjenja. Dakle prije nego što je tužilaštvo o ovim događajima obaviješteno”, navodi se u odgovoru VDT-a HRA.

U slučaju nečovječnog odnošenja prema šticienicima, Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici pokrenulo je postupak provjere, ali podaci koje su državni organi dostavili tužilaštvu nijesu bili dovoljni za pokretanje krivičnog postupka.

Zabilježeno je i da su 2014. godine šticienici “Komanskog mosta” zloupotrijebljeni u političke svrhe, tako što je nekoliko desetina njih bilo upisano u birački spisak, iako se radilo o osobama bez poslovnih sposobnosti, odnosno onih koje ne mogu da glasaju.

Prema analizi Akcije za ljudska prava iz 2017, iako se u početku mislilo da je riječ o individualnim slučajevima, mnogobrojni izvještaji iz različitih zemalja potvrdili su da se radi o jednom „šablonu”, odnosno opšte prisutnim propustima koji su karakteristični za institucionalno zbrinjavanje uopšte, bez obzira na fizičke uslove smještaja. „Institucija nije određena samo mjestom i veličinom već, prije svega, organizacijom života koji zanemaruje individualnost i privatnost, tako da potrebe institucije imaju prednost u odnosu na lične potrebe osoba koje u njima žive”, navodi se u ovoj analizi.

Prelazak na stanovanje u zajednici daleko

Nakon pritisaka javnosti i međunarodnih institucija krenulo se sa reformama ovih ustanova, ali one idu sporo i trebalo bi uložiti dodatne napore kako bi se poboljšao položaj šticienika.

Posljednjim Planom transformacije JU Zavoda “Komanski most”, koji je donešen 2020. godine promijenjena je namjena paviljona za osobe sa autizmom, koji, prema Mišljenju Ombudsmana iz 2020, nikada i nije bio stavljen u tu funkciju. Danas se taj prostor koristi za pripremu korisnika za život u zajednici.

„Time smo počeli proces deinstitutionalizacije i transformacije ustanove. Međutim, dosta toga zavisi od okoline, koja je, kao što je poznato, prilično zatvorena i još uvijek puna nerazumijevanja prema osobama sa intelektualnim smetnjama”, navodi za CIN-CG Ivana Koprivica.

Strategije za integraciju osoba sa invaliditetom i strategije

Šticienici dosta vremena provode napolju
Foto: Andrea Jelić

razvoja socijalne i dječje zaštite koje je do sada Crna Gora usvajala gotovo uopšte ne nude značajne mjere za proces deinstitucionalizacije. Nevladine organizacije, poput Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) isticale su da je neophodno usvajanje Strategije deinstitucionalizacije kojom bi bilo omogućeno da osobe s invaliditetom (OSI) žive samostalnije.

Iz Ministarstva rada i socijalnog staranja CIN-CG-u do objavljivanja ove priče nije stigao odgovor na pitanja da li se to pitanje pokretalo i ukoliko nije – zbog čega.

U Strategiji za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period od 2017. do 2021. godine upozorava se na nemogućnost institucija da pruže pravo na privatnost osobama koje u njima žive. Analiza usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori je pokazala da je u ovoj oblasti naše zakonodavstvo tek djelimično usklađeno sa standardima Zakona o zabrani diskriminacije osoba sa invaliditetom i UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom.

Kršenje ljudskih prava ljudi u institucijama bilo je jedan od glavnih argumenata za napuštanje ovakvog modela brige o osobama sa mentalnim smetnjama. Širom Evrope i u ostatku svijeta do danas su učinjeni brojni naponi kako bi se osigurala kvalitetna dugotrajnija briga o takvim ljudima.

Italija je jedna od prvih zemalja koja je počela sa procesom deinstitucionalizacije u psihijatriji i razvojem sistema mentalnog zdravlja u zajednici. Britanska vlada je do početka 21. vijeka zatvorila 90 od 120 psihijatrijskih bolnica premještajući većinu pacijenata koji su bili izloženi dugotrajnoj instucionalizaciji u jedinice grupnog stanovanja i centre za zbrinjavanje u zajednici.

U Finskoj postoji alternativni metod podrške osobama sa mentalnim poteškoćama "Otvoreni dijalog", kroz mrežu koju čine članovi porodice i prijatelji. Ova usluga pruža se u kućnoj atmosferi i daje najbolje efekte kada se primijeni u ranoj fazi. U najvećem broju slučajeva, intervencija ne podrazumijeva upotrebu medikamenata.

U Crnoj Gori institucije ovog tipa još su na rubu grada, a njihovi štićenici tek su počeli da se pripremaju za život u zajednici.

Majka sa početka naše priče napominje da su, nakon traumatičnog iskustva koje je proživio njen sin i cijela porodica, prilike drugačije. "U 'Komanskom mostu' ima zaposlenih koji svoj posao rade savjesno. Dugujemo im veliku zahvalnost".

Nada se da će njeno dijete osjetiti majkin zagrljaj kad god mu je potreban. Ali zna da ne smije stati borba za njegova prava i svih koji su kao on.

KRIJUMČARENJE CRNOGORSKOG ARHEOLOŠKOG BLAGA:

RAZNOSE, PRODAJU I UNIŠTAVAJU BAŠTINU BEZ KAZNE

Andrea JELIĆ

Iako zakoni zabranjuju ilegalno iskopavanje i trgovinu artefaktima, niko do sada nije odgovarao zbog zločina koji se decenijama nesmetano odvijaju u našoj državi

D

už zaraslog puta od podnožja do vrha brežuljka Samobor, kod naselja Podhum u Opštini Tuzi, razbacana je keramika iz antičkog doba. U blizini su ostaci starih kamenih utvrđenja iz tog vremena. Vidljivi su i skoriji tragovi kopanja, ali i prekrivanja iskopina zemljom. Na ponekom većem kamenu uredno su poslagnani djelovi lončarskih keramičkih predmeta – čupova, amfora i drugih posuda, koji bi se u sređenim zemljama nalazili ili u muzeju ili zaštićeni na lokalitetu.

Svako ko hoće može tu da kopa i nekažnjeno otuđuje arheološko blago, koje bi trebalo da bude pod zaštitom države.

Samobor je, prema nekim istorijskim izvorima, jedna od gradina u Crnoj Gori gdje su i danas vidljive kamene humke. Te gradine jedini su preostali monumentalni spomenici koji su Ilirima služili u vojno-odbrambene svrhe, dok su se u humkama sahranjivali ljudi.

“Ova kotlina, kao i uostalom čitava Crna Gora, predstavljala je bogatu spomeničku ‘zlatnu žicu’ na koju smo nagazili, ali ne samo što je nijesmo eksploitalisali, nego smo je bezrasudno

Ilirske minduše i razno oruđe – arheološki artefakti koji datiraju iz antičkog perioda i iskopani su u Crnoj Gori

prepustili stihiji razaranja i uništavanja”, pisao je o ovom području jedan od najboljih poznavalaca, historičar i akademik Crnogorske akademije nauka i umjetnosti (CANU) Pavle Mijović u referatu “O istraživanju spomenika kulture u bazenu Skadarskog jezera” iz 1983. godine.

Iz Polimskog muzeja u Beranama za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) objašnjavaju da su 2016. godine, u okviru projekta “Putevi kontinuiteta”, za Narodni muzej Crne Gore

(NMCG) sprovodili prva sistemska arheološka istraživanja na Samoboru.

“Lokalitet je potom ostavljen u propisanom stanju. Tragično je što je neko odmah uletio sa detektorom metala i uništio područje”, kaže arheolog Polimskog muzeja Predrag Lutovac.

Na Samoboru je, prema njegovim riječima, pronađeno mnogo amfora koje su, osim kao ambalaža za robu kojom je trgovano, služile za nivelaciju terena i kao neka vrsta hidroizolacije.

“Svašta smo nalazili na toj lokaciji. Stari novac, strelice, fibule (kopče), razno oruđe, predmete za ribolov... Crna Gora ni ne zna šta ima od kulturnog nasljeđa, posebno iz doba antike. Iz nekog razloga taj period naše naučnike manje interesuje. Generalno je kulturna baština posljednja stvar o kojoj naša država brine”, kaže za CIN-CG jedan sagovornik, koji je htio da ostane anonimn, a koji iskopava arheološke artefakte.

Samobor je tek jedno od mnogih mjesta u Crnoj Gori gdje su vidljivi tragovi ilegalnog iskopavanja arheoloških artefakata.

Registar kulturnih dobara nije javno dostupan

CIN-CG-ov anonimni sagovornik iskopavao je artefakte na području čitave Zete, Martinića, nekih djelova Morače, Smokovca, Možure, brda iznad Risna i Petrovca...

“Na mnogim mjestima na sjeveru države isto ima zanimljivih lokaliteta. Mnogi, širom države su oštećeni. Recimo, na Možuri,

tumuli koji se tamo nalaze su skoro potpuno devastirani”, priča on.

Prema njegovim saznanjima, trenutno postoji najmanje 15 lovaca na blago u Crnoj Gori.

Nije svaki arheološki artefakt i kulturno dobro, jer njih proglašavaju nadležne državne institucije. Međutim, mnogi – mogu da budu. Kada neko svjesno iskopava kulturna dobra na ilegalan način, on time uništava ostatke kulturne baštine, koja za naučnike opisuje jedno vrijeme, kulturu, narod.

Prema riječima arheologa NMCG-a Gorana Pajovića, Crna Gora ima na hiljade lokaliteta od arheološkog i kulturnog značaja. Mnogi od njih nijesu poznati javnosti, što, kaže Pajović, svojevrsno doprinosi njihovom očuvanju od pohare onih koji ilegalno iskopavaju arheološke lokalitete.

Registar kulturnih dobara Crne Gore nije javno dostupan, a upućeni sagovornici CIN-CG-a smatraju da bi njegovo objelodanjivanje “nacrtalo metu” brojnim lokalitetima u državi, koje institucije očito nijesu kadre da brane.

Prema podacima Uprave za zaštitu kulturnih dobara (UZKD) iz 2019. godine, u Crnoj Gori je bilo 817 primjera nepokretnih i 630 pokretnih kulturnih dobara, 19 nematerijalnih kulturnih dobara, kao i 579 komemorativnih spomenika koji su pod režimom zaštite.

“Postoje dvije vrste ‘detonaša’ (lovaca na blago). Kolekcionari i ljubitelji starina, u koje ubrajam sebe, i oni koji isključivo žele materijalnu korist. Do sada nikada ništa nijesam prodao, jer nema cijene po kojoj bi ti predmeti mogli da se kupe”, objašnjava CIN-CG-ov anonimni sagovornik koji ilegalno kopa arheološko blago.

Arheolog Pajović upozorava da u oba slučaja, i kolekcionari i preprodavci – prave veliku štetu.

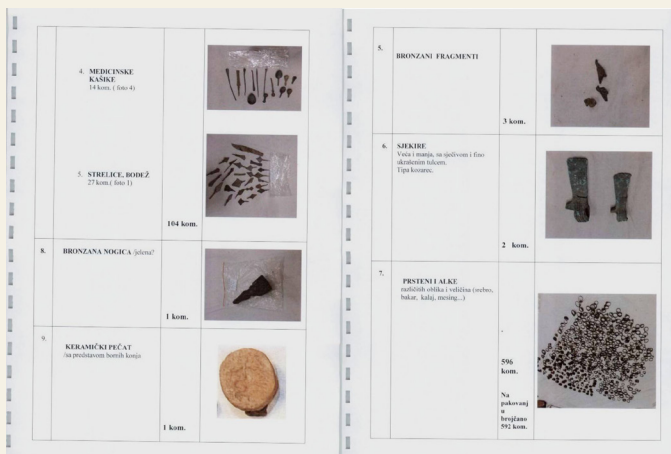
Arheološke artefakte prodaju preko oglasa, foruma, društvenih mreža...

Samo na neregistrovanom portalu crna.gora.me, novinarka CIN-CG-a pronašla je više oglasa na kojima se nude predmeti koji bi mogli da budu kulturna dobra.

“Kamena sjekira iz doba neolita, pronađena u koritu rijeke Bojane na izvoru iz Skadarskog jezera. Unikat”, glasi jedan od oglasa koji datira iz 2017. godine.

Na istoj platformi prodaju se stari novac, šljemovi i bajoneti, bodeži...

Ni nakon više nedjelja čekanja, CIN-CG nije dobio odgovore od portala crna.gora.me na pitanja da li i kako kontrolišu oglase koje objavljuju i zbog čega nijesu registrovani u skladu sa

Skrinšotovi iz izvještaja Ministarstva kulture o zaplijenjenom arheološkom materijalu i antikvitetima iz 2018. godine

Zakonom o medijima.

“Baš je rjetkost da se nešto samo od sebe pojavi u koritu bilo koje rijeke, a često ćete onaj vidjeti oglase u kojima se to navodi. To je interna ‘fora’ među lovcima na blago, kako bi se zaštitili”, kaže za CIN-CG anonimni “kopač” starina.

“Preselio sam se u Crnu Goru, i ovdje sam već godinu. Nudim onima koji žele usluge organizacije izleta uz traženje metala. Puno

obećavajućih mjesta. Nema problema oko transporta detektora metala. Po želji, mogu dati i svoj e-kamion. Tu su stare tvrđave, manastiri, sela, rimske ceste i slično”, piše 2016. jedan od korisnika platforme ReviewDetector.ru, ruskom forumu za lovce na blago.

Na ovoj platformi ima još nekolicina ovakvih objava koje se odnose na Crnu Goru.

Forumi slični ovom ruskom funkcionišu i u regionu. Takav je, na primjer, skrivenoblago.com, gdje korisnici, između ostalog, navode razna mjesta na području Crne Gore pogodna za iskopavanje arheoloških artefakata. Po pravilu ovi forumi su zatvoreni za komunikaciju, imaju strogu selekciju korisnika koji prolaze kroz komplikovani proces registracije i kontrole. Koriste kodna imena, a često se ne zna ko stoji iza ovih platformi.

Lovci na arheološko blago najčešće se služe detektorima metala. U Crnoj Gori nije zakonski uređeno pitanje korišćenja ove sprave, a cijene detektora kreću se od par desetina, do par stotina eura.

Na forumima se mogu pronaći i oglasi o prodaji detektora metala.

“Službenici Sektora za borbu protiv kriminala kontinuirano vrše provjere na internetu i drugim oglasima koji se odnose na ovu problematiku. U toku 2022. godine nijesmo registrovali slučajeve ilegalnog iskopavanja i procesuiranja osoba ovim povodom”, kazali su CIN-CG-u iz Uprave policije.

Nijesu, međutim, odgovorili na pitanja na koji način vrše ove kontrole, niti da li su ranije nailazili na ovakve pojave.

Arheološkinja i pomoćnica direktora za Sektor za sprovođenje

mjera zaštite kulturnih dobara Uprave za zaštitu kulturnih dobara Petra Zdravković za CIN-CG ističe da je vrlo teško registrovati ove nelegalne aktivnosti.

“Evidentiramo samo izvoz predmeta od istorijskog ili kulturnog značaja, kada se vrši procedura provjere. U posljednjih 10 godina, od kada je formirana Uprava, imali smo svega par prijava da je nešto iskopano, ali se sve završava time što podnesemo prijavu inspekciji, a zatim ona podnosi krivičnu prijavu protiv NN lica i nema nikakvog epiloga”.

Prema riječima Zdravković, ne postoji nikakva informacija o crnom tržištu u vezi sa prodajom arheoloških artefakata i kulturnih dobara.

“Takve evidencije se ne vode. Time bi se svakako moralo pozabaviti na sistemski način”, kaže ona, uz napomenu da u pojedinim državama postoje posebna odjeljenja pri policiji, specijalizovana za ovu problematiku.

Zakonska rješenja dobra, ali fale ljudi koji bi ih sprovodili

Krivični zakonik Crne Gore predviđa kaznu zatvora od jedne do osam godina onome ko ošteti, uništi ili učini neupotreblijivim kulturno dobro. Zatvorom do tri godine kazniče se onaj ko bez dozvole nadležnog organa unese ili iznese iz Crne Gore kulturno dobro.

To su samo mrtva slova na papiru, jer, kako kaže Zdravković, “nikada niko nije procesuiran u Crnoj Gori zbog ovih djela”.

Prema Zakonu o zaštiti kulturnih dobara zabranjeno je vršenje bilo koje radnje kojom se može oštetiti, prisvojiti, kupiti, primiti u zalog ili na drugi način pribaviti, prikriti ili staviti u promet kulturno dobro za koje

se zna ili se može znati da je stečeno na nezakonit način. Isti zakon propisuje kazne od 500 do 9.000 eura za one koji prilikom izvođenja bilo kakvih radova ili aktivnosti naidu na nalaze od arheološkog značaja, a to ne prijave UZKD-u, policiji ili organu nadležnom za poslove sigurnosti na moru.

CRNA GORA NEMA NACIONALNU STRATEGIJU ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

Naša zemlja je ratifikovala i gotovo sve važne međunarodne konvencije koje se odnose na ovu oblast. Među njima je i Uneskova konvencija o mjerama za zabranu i sprečavanje uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara iz 1970. godine. Države potpisnice su dužne da osnuju jednu ili više nacionalnih službi za zaštitu kulturne baštine, da izrade zakone o prevenciji nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa vlasništva kulturnih dobara, uspostave organizaciju nadzora arheoloških iskopavanja i zaštite arheoloških nalazišta...

Crna Gora, međutim, još nema Nacionalnu strategiju za zaštitu kulturne baštine.

Jedan od svjetskih stručnjaka za trgovanje kulturnom baštinom, pravnik i arheolog Semjuel Endru Hardi za CIN-CG ističe da je među ključnim problemima nedostatak ljudi koji bi sproveli zakone.

“Fale specijalističke jedinice u policiji, obuke za službenike kako bi imali veće šanse da prepoznaju zaštićena kulturna dobra (i svijest da bi mogli da ih pronađu dok traže npr. drogu), kao i uspostavljanje protokola tako da prikupljaju forenzičke dokaze kada uhvate osumnjičenog ili pronađu sumnjive predmete”, objašnjava on.

Problem je i u tome što sudije i porote često ne razumiju zločin, čak i ako policija pronađe dokaze, a tužilac uspije da izgradi slučaj, kaže Hardi.

I Zdravković ističe da nema dovoljno stručnog kadra ni na jednom nivou zaštite kulturnih dobara.

U istraživanju NVO Expeditio i Fakulteta umjetnosti u Nišu iz 2022. ispitanici ističu problem nezainteresovanosti društva za kulturnu baštinu, kao i nedostatak broja zaposlenih i angažovanih ljudi u ovoj sferi. I u zvaničnim vladinim dokumentima navodi se problem kadra.

Semjuel Endru Hardi –
Privatna arhiva

Samo dva inspektora za zaštitu kulturne baštine

Crna Gora, prema zvaničnim podacima Uprave za inspeksijske poslove (UIP), trenutno ima samo dva inspektora za zaštitu kulturne baštine.

CIN-CG je od ove Uprave tražio statistiku izlazaka na teren povodom ilegalnog iskopavanja u periodu od 2010. do 2023. godine, kao i informacije o kojim se lokalitetima radilo. Dobili smo podatke koji se tiču samo dva slučaja, oba iz 2018. godine i do danas nijesu riješeni.

Inspeksijskim pregledom izvršenim u aprilu 2018. utvrđeno je da je oštećen arheološki lokalitet Municipijum S, nekadašnji rimski grad koji se nalazi na teritoriji Opštine Pljevlja. Tada je, kako su naveli iz UIP-a, konstatovano da je već pokrenut postupak kod Osnovnog državnog tužilaštva (ODT) u Pljevljima, pa inspektor za kulturna dobra dalje nije preduzimao mjere iz svoje nadležnosti.

“Uputili smo više urgencija Centru bezbjednosti u Pljevljima za preduzimanje odgovarajućih mjera i radnji kako bi se otkrio izvršilac krivičnog djela, ali je on do sada ostao nepoznat”, kazali su iz ODT-a u Pljevljima CIN-CG-u.

U junu 2018. inspektori za zaštitu kulturnih dobara podnijeli su krivičnu prijavu ODT-u u Podgorici protiv NN počionioca zbog toga što je, tokom noći, između 28. i 29. maja te godine

oštetećen arheološki lokalitet Duklja.

Duklja i Municipijum S su među najvrednijim arheološkim nalazištima u Crnoj Gori. Na tim lokalitetima, međutim, nema apsolutno nikakve zaštite, kamera, čuvara. Arheološka blaga sa ovih područja raznošena su i uništavana, a niko nikada nije odgovarao.

Arheolog Stanko Roganović o Duklji piše:

“Jedan od nekadašnjih najznačajnijih gradova na Balkanu danas više liči na deponiju kamenja nego na ostatke najvažnijeg urbanog centra Prevalisa. Istina, gradovi nastaju, rastu, traju, stare – ali i umiru, a ovaj naš je nestao na najsuroviji i najprimitivniji način”.

Iz UZKD su 2015. godine zabilježili slučaj nelegalnog kopanja i na južnom dijelu tvrđave Žabljak Crnojevića. Tom su prilikom, zaključili su stručnjaci ove uprave, zauvijek uništene strukture arheološkog karaktera.

“Podnijeta je krivična prijava protiv NN lica ODT-u na Cetinju, ali nikada nijesmo dobili povratnu informaciju”, navodi za CIN-CG Zdravković.

I na području starih konaka manastira “Đurđevi stupovi” ilegalno se iskopavalo, što se vidi iz Predloga programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2022. godinu Ministarstva kulture i medija.

Crna Gora ima istoriju otuđivanja kulturnih dragocjenosti

“Nalazio sam crkvišta, ostatke antičkih naselja, ćupove, olovo, amfore, nakit, razno oruđe (mačeve, noževe, bodeže, svakakve figurice), kao i razne vrste novca, sa različitih područja koje su ovdje donosili Iliri iz Libije, Sirakuze...”, priča još CIN-CG-ov anonimni sagovornik.

Roganović navodi da je teritorija današnje Crne Gore bila bogata arheološkim spomenicima kulture, počev od praistorije

ILEGALNO ISKOPANI ARTEFAKTI PRODAJU SE ONLJAJN

Opljačkanim antikvitetima trguje se na mnogo načina, od sastanaka uživo, preko onlajn foruma, Fejsbuka, platformi za prodaju poput Ibeja, OLX-a ili specijalizovanih platformi kao što je Vcoins, pojašnjava Hardi za CIN-CG.

Neke države su ipak pronašle način da se donekle bore sa ilegalnom onlajn trgovinom kulturnim dobrima. Švajcarska je jedna od prvih zemalja koja je potpisala sporazum sa platformom Ibej. Korisnici ove onlajn prodavnice iz Švajcarske moraju imati dokaz o legalnosti predmeta koji prodaju.

U Srbiji, prema Hardijevim podacima, lovci na blago godišnje na Ibeju prodaju antikviteta u vrijednosti od više desetina hiljada dolara.

Jedan od lovaca na artefakte iz Hrvatske okarakterisao je, u Hardijevom istraživanju, detekciju metala kao “profitabilan hobi”.

do kasnog srednjeg vijeka. Prema njegovom pisanju, Budva je bila svjetski numizmatički centar po nalazima srebrnog novca iz rimskog perioda, a najbogatija crnogorska riznica kulturnog

Ovako trenutno izgleda informaciona tabla na prilazu Samoboru. foto: Andrea Jelić

nasljeđa je Boka. I Budva i Boka često su bile na meti pljačkaša koji su ilegalno vršili i podzemna i podvodna iskopavanja. Ovaj arheolog podsjeća i na otuđivanje arheoloških nalaza iz pećine Koronine kod Cetinja.

Poznat je slučaj iz 2015, kada je jedan od osnivača NVO Crnogorski pokret i potpredsjednik Savjeta Mitropolije Crnogorske pravoslavne crkve Stevo Vučinić za 20.000 eura prodao ilirski mač i šljem Narodnom muzeju na Cetinju. "Vijesti" su tada objavile da je Vučinić predmete uzeo

sa zaštićenih arheoloških loka-

liteta, zbog čega nije smio da ih proda, već vrati državi. Vučinić je negirao te optužbe, tvrdivši da je i mač i šljem nabavio na drugi način...

Ima i primjera dobrih praksi. Iz Centra za konzervaciju i arheologiju Crne Gore (CKA) godinama su upozoravali na važnost arheoloških istraživanja na lokalitetu Brskovo, kod Mojkovca, gdje je još u srednjem vijeku bio rudnik u kojem su radili i njemački rudari, poznatiji kao Sasi.

"Uprkos tome što je Brskovo jedan od najvažnijih srednjovjekovnih lokaliteta na tlu Crne Gore, sistematski je uništavano više od 20 godina, savremenom eksploatacijom rude", navodi se u Godišnjaku CKA-a iz 2018. godine.

Ovoj državnoj instituciji, međutim, kompanija "Brskovo Mine", koja na ovom području planira gradnju rudnika, odobrila je 2021. finansijsku podršku za potrebe arheoloških istraživanja na Brskovu. Hardi je 2021. godine sproveo istraživanje za potrebe studije "Nije nezakonito ako te niko ne vidi: Organizacija lova na artefakte u bivšoj Jugoslaviji onlajn", u kojoj opisuje i aktivnosti tri osobe koje u Crnoj Gori ilegalno iskopavaju.

Hardijeva studija pokazuje kako lovci na blago brižljivo planiraju svoje aktivnosti, kako bi prošli nekažnjeno. Jedan od ilegalnih trgovaca kulturnom baštinom iz Crne Gore u Hardijevom istraživanju naveo je da "preferira da posluje u zimskom periodu u toku godine, kako bi izbjegao zmijske ujede i toplotne udare".

Trgovina antikvitetima sve opasniji problem po nauku

“Trgovina antikvitetima nije nov problem, ali je postao opasniji, sa značajnim posljedicama po nauku”, piše u jednom od tekstova na sajtu američke obrazovne organizacije “Project Archeology: Discover the past, shape the future”.

Zabilježeni su slučajevi muzeja u kojima se ispostavilo da su djelovi kolekcija pribavljeni u ilegalnoj trgovini artefaktima. Iz “Muzeja Biblije” u Vašingtonu tako su otkrili da je nekoliko hiljada glinenih ploča i fragmenata papirusa u njihovom posjedu sakupljeno ilegalno.

U 2019. godini otkriveno je da je Fejsbuk imao 95 različitih grupa sa skoro dva miliona članova koji su se bavili prodajom kulturnih dobara. Više od trećine artefakata iz ovih grupa vuklo je porijeklo iz zemalja zahvaćenih ratovima.

Iz Organizacije “Project Archeology” upozoravaju da kupovina artefakata sa Bliskog istoka može da doprinese i terorističkim organizacijama.

Hardi u svojoj studiji upozorava i da krijumčarenje antikvitetima i artefaktima može imati i političke posljedice. On je podsjetio na slučaj u javnosti poznat kao “Ikona”. Aktuelni predsjednik entiteta Bosne i Hercegovine (BiH) Republike Srpske Milorad Dodik je u decembru 2020. godine ruskom šefu diplomatije Sergeju Lavrovu, tokom posjete BiH, poklonio ikonu Svetog Nikole. Rusija je, međutim, vratila ikonu Ambasadi BiH u Moskvi, nakon što je izražena sumnja da se radi o nestalom ukrajinskom nacionalnom blagu. Zbog ovoga, Dodik je u februaru 2021. saslušan u Tužilaštvu BiH, odakle je saopšteno da se ispituju i svjedoci.

CIN-CG-ov anonimni sagovornik objašnjava da na Fejsbuku postoje grupe u kojima djeluju i lovci na blago iz Crne Gore.

“To su uglavnom regionalne grupe, gdje se dogovara prodaja”, objasnio nam je on.

CIN-CG je pokušao da dođe do ovih grupa na društvenim mrežama, ali je pristup onemogućen zbog toga što anonimni administratori selektivno dozvoljavaju članstvo.

Samo u jednoj zapljeni pronađeno oko 3.000 artefakata

U mnogim zemljama zaplijenjen je velik broj ilegalno iskopanih i preprodanih arheoloških predmeta u ukupnom iznosi od više stotina miliona dolara.

CIN-CG-u su iz Uprave prihoda i carina kazali da u periodu od 2010. do 2023. godine u Crnoj Gori nije bilo slučajeva nelegalnog prometa, niti zapljene artefakata.

“To je utvrđeno nakon provjere u svim PJ carinarnica”, navodi se u odgovoru.

Ipak, dokumentacija koju su iz Uprave za zaštitu kulturnih dobara prosljedili CIN-CG-u pokazuje da je ipak bilo zapljena.

U 2009. godini u PJ Carinarnica Kotor zaplijenjeno je šest odlikovanja koja se mogu smatrati dijelom kulturne baštine Crne Gore. Među njima su se našle medalje za hrabrost (medalje Miloša Obilića) iz 1913. godine, Spomenica za oslobođeno Kosovo, Spomenica rata za oslobođenje i ujedinjenje (1914 – 1918), Spomen krst (1913), Albanska spomenica (1915), kao i njemačko odlikovanje – pruski Gvozdeni ili Željezni krst (1914).

U 2018. godini, prema izvještaju o zaplijenjenom arheološkom materijalu i antikvitetima tadašnjeg Ministarstva kulture, u PJ carinarnica Podgorica oduzet je veliki broj predmeta koje je firma "Montenegro Coins" poštom htjela da pošalje jednoj aukcijskoj kući u Engleskoj, čije se ime ne navodi u ovom izvještaju. Prema mišljenju radnog tima koje je ovim povodom sačinilo ondašnje Ministarstvo kulture, firma nije postupila u skladu za zakonskim propisima, zbog čega su predmeti i oduzeti.

Radilo se o ogromnom broju artefakata – njih 2.828, raspoređenih u devet paketa. Među njima su se našla kamena đulad, vrhovi kopalja i strijela, razne sjekire, bronzani šiljci, postolja svijećnjaka, krstovi, nakiti, brojne figure i medicinski alat, bodeži i drugo oružje, keramički pečat, posude, raznorazni ukrasi... Mnogi od ovih predmeta datiraju iz bronzanog i gvozdenog doba, kao i rimskog perioda, a neki potiču i sa drugih prostora izvan Crne Gore.

Iz Uprave za zaštitu kulturnih dobara za CIN-CG, međutim, ističu da do danas ne znaju šta je bio rezultat ovih zapljena.

"Niko nema predstavu koliko je toga otišlo u susjedne države, pa i dalje. Baš nedavno, jedna figurica Zeusa, pronađena na brdima iznad Risna, 'otišla' je za Grčku", priča CIN-CG-ov anonimni sagovornik.

"Da bismo sačuvali ono što su nam prethodne generacije ostavile u nasljeđe, škole treba više da se povezuju sa lokalnom zajednicom. Vodimo djecu na eskurzije po inostranstvu, a ne posjete neke od najznačajnijih lokaliteta u sopstvenoj zemlji... Kako onda da se kod njih razvije svijest o potrebi očuvanja kulturne baštine?", kaže za CIN-CG Jasminka Milošević iz Udruženja profesora filozofije.

Prema podacima Eurostata iz 2020. godine, neke države u Evropi izdvajaju i oko tri odsto budžeta za ove potrebe. Zakonom o budžetu za 2023. godinu, izdvajanja Crne Gore za kulturu iznose tek 0,9 odsto.

VIŠEGODIŠNJA SVAĐA NA ŠTETU DRŽAVNOG BUDŽETA

Biljana MATIJAŠEVIĆ

Luka Kotor se sudi oko vrijednih poslova, koje obavlja i privatna firma Boka pilot. Država godinama ne rješava ovaj problem i gubi milione

N

esposobnošću državnih organa da riješe višegodišnji problem pilotaže brodova u kotorskoj luci nanosi se velika šteta državnom budžetu, ali i crnogorskom turizmu kao značajnoj grani privrede.

Zbog milionski vrijednog posla pilotaže brodova, odnosno bezbjednog uvođenja i izvođenja brodova iz luke, već nekoliko godina se vode sudski sporovi, a državno preduzeće Luka Kotor i privatna firma Boka pilot razmjenjuju optužbe.

Iz privatnog preduzeća optužuju Luku da koristi monopolski položaj i ugrožava njih. Iz Luke Kotor za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) kažu da Boka pilot njima ugrožava poslovanje, jer obavlja pilotažu bez koncesije.

Takođe sumnjaju da neko želi da oslabi, a potom privatizuje ovo državno preduzeće.

Sporovi zbog koncesije za pilotažu traju već pet godina. U tom periodu Upravni sud je, postupajući po žalbama na odluke Komisije za koncesije, donio dvije oprečne presude,

"Pilotaža je veoma unosan posao, a država ima svoje kompanije". Abazović – Foto: Luka Zeković

a Vrhovni sud jednu presudu i jedno rješenje. U tužbi Boka pilota protiv Vlade, Upravni sud je u aprilu odlučio u korist privatnog preduzeća, odnosno poništio je odluku Vlade o dodjeli koncesije za pilotažu.

Situacija je kulminirala krajem prošle, 2022. godine kada je Vlada odlučila da oduzme ranije dodijeljenu koncesiju za pilotažu Luci Kotor i privatnom preduzeću Sea Pioneer Montenegro, čiji su vlasnici Branko Kršanac i turski biznismen Cemil Tumkaya.

Desilo se to kao posljedica presude Upravnog suda kojom je u aprilu 2022. usvojena tužba

Boka pilota, čiji je vlasnik Željko Malović iz Bijele.

Međutim, Vlada se početkom ove godine predomisli, pa je poništila sopstvenu odluku o oduzimanju koncesije Luci Kotor i Sea Pioneer-u.

Na sjednici 9. februara 2023. godine, nakon što je poništila zaključke kojima je, na predlog Ministarstva kapitalnih investicija (MKI) Luci Kotor i preduzeću Sea Pioneer Montenegro oduzela koncesiju, Vlada je naložila MKI da donese novo rješenje u cilju razrješenja situacije.

Premijer Dritan Abazović na toj sjednici Vlade rekao je da Željko Malović sa svojim Boka pilotom, zbog pravosnažne presude nije imao pravo da učestvuje na tenderu za dobijanje sporne koncesije.

"Nemam ništa protiv privatnika, ali imam protiv privatnika koji ne ispunjavaju uslove. Ako piše da ne može da se prijavi lice koje je imalo problema sa zakonom, a imate to lice da je kažnjeno kaznom zatvora od osam mjeseci. I ono pored toga dobije pilotažu, onda imamo problem", kazao je Abazović aludirajući na uslovnu presudu iz 2015. godine vlasniku Boka pilota.

Abazović je predložio da se usvoje zaključci "gdje će se potpisati neki aneksi i gdje će se Luci Kotor omogućiti da nastavi sa pilotažom". Dodao je da je "pilotaža veoma unosan posao, a država ima svoje kompanije".

Ministarstvo na čijem je čelu Ervin Ibrahimović novo rješenje još nije donijelo, niti je odgovorilo na pitanja CIN-CG kada će

to da uradi. CIN-CG je zbog toga pitanja poslalo premijeru. Do objave ovog teksta odgovor nije stigao.

Međutim, iz Boka pilota za CIN-CG tvrde da nova odluka Vlade ne može promijeniti odluku Upravnog suda. Malovičevići advokati Đorđe Đikanović i Danilo Mičović su u odgovorima na pitanja CIN-CG naveli da ovakvo postupanje Vlade ugrožava poslovanje Boka pilota. Pravo na obavljanje djelatnosti ne proističe iz zaključaka ili informacije, objašnjavaju oni, već iz presude.

A sve je počelo još nakon tendera za dobijanje koncesije za obavljanje pilotaže 2018. godine, na kojem su pobijedili Luka Kotor i Sea Pioneer Montenegro.

Ponuda Boka pilota odbijena zbog nepovezane dokumentacije

Tenderska komisija je ponudu Boka pilota dostavljenu na tenderu 2018. godine ocijenila nepodobnom, jer nije povezala elektronski dio na CD-u sa dijelom ponude u papirima, kako je propisano.

Ponuda Boka pilota je prvobitno bila najbolje rangirana na tenderu, ali je eliminisana nakon dva prigovora Luke Kotor Komisiji za koncesije.

Advokati Boka pilota, Đikanović i Mičović vjeruju da je presudom Upravnog suda potvrđena tvrdnja Boka pilota o nezakonitosti tenderskog postupka, budući da, kako tvrde, ni Zakonom o koncesijama niti instrukcijama ponuđačima, kao ni Uredbom, nije predviđen način uvezivanja ponude.

“S obzirom na to da je upravo navedena činjenica korišćena kao odlučni argument prilikom ocjenjivanja nepodobnom prvorangirane

ponude Boka pilota, evidentno je da su u postupku dodjele koncesije bili primijenjeni nepostojeći pravni standardi, a sve u cilju eliminacije najpovoljnijeg ponuđača”, kažu za CIN-CG advokati.

Nakon više prigovora i tužbi Boka pilota, ugovori o koncesijama sa Lukom Kotor i Sea Pioneer potpisani su tek pred parlamentarne izbore u avgustu

Iz Boka pilota poručuju da je presudom Upravnog suda potvrđena tvrdnja o nezakonitosti tenderskog postupka za pilotažu. Luka – Foto: Biljana Matijašević

2020, na period od pet godina.

Luka Kotor je za fiksnu godišnju koncesionu naknadu ponudila 250.000 eura, a Sea Pioneer Montenegro 201.000 eura.

Varijabilna koncesiona naknada iznosi šest odsto godišnjeg prihoda ako je on u prethodnoj godini bio između 300.000 i

Ne odgovara na pitanja i ne donosi novo rješenje: Ibrahimović – Foto: Luka Zeković

501.000 eura ili pet odsto ako je prihod bio veći, navodi se u Vladinoj Informacija u vezi dodjele koncesije za pružanje lučke usluge – lučke pilotaže u Luci Kotor i pilotaže u Bokotorskom zalivu.

Advokati Boka pilota tvrde da su Luka Kotor i Sea Pioneer Montenegro u vrijeme potpisivanja ugovora dostavili skoro trostruko niže iznose činidbenih garancija od zahtijevanih. Činidbena garancija trebalo je, kako su pojasnili, da pokrivaju vrijednost godišnje fiksne koncesione naknade.

Navode i da je državi nanijeta višemilionska šteta tvrdeći da od potpisivanja ugovora nijedan koncesionar nije uplatio fiksnu koncesionu naknadu.

Predsjednica Odbora direktora Luke Ljiljana Popović Moškov za CIN-CG takve tvrdnje negira.

Ona je dodala da je Luka Kotor ovu naknadu izmirila u cjelosti 16. novembra 2022. godine.

“Podsjećamo vas da je Luka Kotor odlukom Vlade Crne Gore bila zatvorena u periodu od 15.03.2020. do 10.04.2021. godine, iz kog razloga su pretplaćeni iznosi koncesione naknade iz 2020. godine obračunati na ime 2021. godine”, rekla je Popović Moškov.

Tender iz 2018. godine bio je drugi za pilotažu, jer je prvi, raspisan u novembru 2017. godine poništen nakon prigovora koji su podnijeli Boka pilota i Sea Pioneer Montenegro na odluku Tenderske komisije, po kojoj je ponuda Luke Kotor ocijenjena kao jedina ispravna.

Iz Luke Kotor za CIN-CG su rekli da im rješenje o prihvatanju prigovora dvije privatne kompanije nije dostavljeno zbog čega nijesu mogli da pokrenu upravni spor.

Luka izgubila više od tri miliona eura prihoda

Prema podacima dostavljenim CIN-CG iz Luke Kotor to državno preduzeće izgubilo je više od tri miliona eura prihoda od pilotaže brodova u periodu od 2015. do kraja 2019. godine,

kada nije bilo koncesija. Iz Luke Kotor tvrde da je to desilo jer je država dozvolila da se pilotažom bave i privatna preduzeća.

Tako su zbog, kako tvde iz uprave Luke, nelojalne konkurencije bili prinuđeni da 2015. godine uvedu popuste na usluge pilotaže brodova kako ne bi gubili poslove.

Luka Kotor je 2016. godine podnosila Specijalno državnom tužilaštvu (SDT) prijavu protiv službenika tadašnjeg Ministarstva saobraćaja, Uprave pomorske sigurnosti (tada Lučka uprava) i Lučke kapetanije Kotor zbog sumnje u zloupotrebu službenog položaja prilikom davanja odobrenja za poslove pilotaže Boka pilotu 2015. godine. SDT je prijavu odbacilo 2021. godine.

Iz Boka pilota ističu da je njihovom preduzeću nanijeta šteta zbog "dugogodišnjeg nezakonitog postupanja", ali i državi zbog neplaćanja koncesija. Tvrde da Luka Kotor ne plaća naknadu ni za prvenstvenu koncesiju koju je jedina dobila za privredno korišćenje trgovačke luke u Kotoru krajem 2018. godine.

Popović Moškov, međutim, kaže da je Luka po osnovu Ugovora o prvenstvenoj koncesiji uplatila 2019. godine fiksni iznos od 193.150 eura i varijabilni dio od 66.834 eura, a u 2020. godini 250.000 eura.

Napominje i da su se zbog grešaka u obračunu za fiksnu koncesionu naknadu po osnovu Ugovora o prvenstvenoj koncesiji za 2022. godinu od 230.821 eura, žalili Ministarstvu kapitalnih investicija, pa iznos još nije izmiren.

Iz Boka pilota se žale i da im je, uprkos presudi Upravnog suda iz aprila 2022. godine, koja je bila u njihovu korist, onemogućeno da rade zbog stava Luke Kotor da njihov ugovor o koncesiji još proizvodi pravno dejstvo. Objašnjavaju da Luka pomorske agente upozorava da za usluge pilotaže treba da se obrate samo koncesionarima, zbog čega Boka pilot gubi poslove.

Popović Moškov objašnjava da Vlada, odnosno nadležno Ministarstvo nije obavještavalo koncesionare da im je koncesioni status raskinut, već je, naprotiv, nakon donošenja presude Upravnog suda, Uprava pomorske sigurnosti 27. oktobra 2022. utvrdila iznos godišnje fiksne koncesione naknade za lučku pilotažu u Luci Kotor za 2022. godinu od 256.000 eura, što je Luka Kotor platila.

"Predmetna presuda samo po sebi ništa ne znači dok se nadležni državni organi ne oglase i donesu odluku da raskidaju Ugovor. Kao što iz prethodnog vidite, isti se nijesu oglasili, već naprotiv u oktobru nam uredno dostavili rješenje za naplatu koncesije. Imate i odluku Državne komisije za koncesije, koja je na presudu reagovala na način da je ponovo donijela istu odluku kao i kad je razmatrala ponude i konstatovala da je koncesija za pilotažu dodijeljena Luci Kotor u skladu sa Zakonom o koncesijama. Istu takvu odluku ovih dana očekujemo i od Vlade, čiji je ishod nagovijestila zaključkom od prijle 10-ak

dana”, rekla je Popović Moškov.

Poručila je da će Luka Kotor obavljati pilotažu sve dok Vlada ne raskine Ugovor o koncesiji i neće dozvoliti nikom da “protivpravno obavlja uslugu pilotaže u njihovom koncesionom području”.

“U slučaju bilo kakvih pokušaja ‘upada’ pokrenućemo niz sudskih sporova protiv svih, koji samo iz njima znanih razloga i interesa žele ugroziti Luku Kotor i društveno odgovornog privrednog subjekta, koji štiti državni interes, za razliku od raznih

“Razni profiteri u pomorskoj branši žele samo napuniti sopstvene džepove”: Popović Moškov – Foto: GP URA

profitera koji se javljaju u pomorskoj branši i koji žele samo napuniti sopstvene džepove i džepove koji im nedvojbeno pomažu u njihovom naumu”, najavila je.

Sumnjaju da im se sprema prodaja

Menadžment Luke Kotor, zbog problema s pilotažom, održao je sastanak sa predstavnicima Ministarstva kapitalnih investicija u julu 2021. godine, ali, kako su rekli u razgovoru za CIN-CG, problem nije riješen.

Predstavnici Ministarstva su tom prilikom, na pitanje kakav uticaj ima preduzeće Boka pilot na nadležne državne organe, odgovorili da “trpe veliki pritisak zbog njega”.

To se čuje na audio snimcima sa sastanka kojeg su predstavnici Luke dostavili CIN-CG navodeći da se Boka pilot nalazi u privilegovanom položaju.

Iz Ministarstva nijesu odgovorili na pitanje CIN-CG pod kakvim pritiskom su službenici tog resora u ovom slučaju.

Iz Luke Kotor su rekli da sumnjaju da neke interesne grupacije u Vladi žele da ih prodaju i da zbog toga ovo preduzeće, u vlasništvu države i Opštine Kotor, neko namjerno želi da oslabi.

Priča o privatizaciji Luke Kotor bila je aktuelna i 2015. godine, kada je ovo preduzeće nekoliko godina čekalo na produženje prvenstvene koncesije. Privatizaciji su se tada oštro usprotivile Socijaldemokratska partija (SDP) i Liberalna partija (LP), koje su sa Demokratskom partijom socijalista (DPS) činile vlast u Kotoru.

Kao potencijalni kupac Luke, tada se pominjala kompanija Royal Caribbean Cruises.

Iz Luke kažu da su interesantni i turskoj kompaniji Global Ports,

koja je privatizovala dio Luke Bar – nekadašnje Kontejnerske terminale koje sada Vlada želi da otkupi i vrati državi.

Ni Royal Caribbean ni Global ports nijesu odgovorili na pitanja CIN-CG da li su zainteresovani za kupovinu Luke Kotor i da li su o tome pregovarali sa Vladom.

Da li se Boka pilot smio takmičiti na tenderu?

Viši sud u Podgorici je 27. februara 2015. godine osudio vlasnika Boka pilot Željka Malovića uslovno na kaznu zatvora od osam mjeseci zbog, kako je navedeno u presudi, teškog djela protiv bezbjednosti javnog saobraćaja.

Sud je odredio da se kazna neće izvršiti ako okrivljeni u roku od tri godine po pravosnažnosti presude ne učini novo krivično djelo.

U presudi je navedeno da je u novembru 2006. godine na plovnom putu Bar – Tivat upravljao brodom tipa remorker – tegljač “Polaris”, kojim je tegljiio ribaricu – kočice “Rafaello 2”, nepridržavajući se zakonskih odredbi, doveo u opasnost živote ljudi na kočici “Rafaello 2” i imovinu većeg obima. Tom prilikom je jedna osoba smrtno stradala.

Na tu presudu punomoćnik kompanije Sea Pioneer ukazao je tokom rasprave po tužbi Željka Malovića pred Upravnim sudom u aprilu prošle godine. Naveo je upravo ono što pomenio premijer – da presuda Malovića čini nepodobnim kao ponuđača u skladu sa članom 23 Zakona o koncesijama. To potvrđuje zapisnik dostavljen CIN-CG.

U odgovoru na pitanja CIN-CG da li je vlasnik Boka pilota bio osuđeno lice u vrijeme tendera, Malovićeви advokati navode da na tenderu za dodjelu koncesije 2018. godine nije učestvovalo fizičko lice, već privredno društvo Boka pilot “koje kao ni njegov izvršni direktor (Malović) ne prolazi kroz kroz izvode iz kaznene evidencije”.

Što tačno piše u Zakonu o koncesijama?

Nepodobni da učestvuju na javnom nadmetanju za davanje koncesija su ponuđači koji, između ostalog, imaju obaveze po osnovu kazni izrečenih u krivičnom i prekršajnom postupku i čije je odgovorno lice odnosno njegov zakonski zastupnik pravosnažno osuđivan za krivično djelo.

Malovićev zastupnik tvrdi da je nastupila zakonska rehabilitacija osuđenog, a kada se to dogodi, ta osoba se više ne može smatrati osuđenikom. Dodao je da je to bio “pokušaj dovođenja sudskog vijeća u zabludu da je Željko Malović osuđivano lice”.

Punomoćnik See Pioneer ukazao je na član 119 stav 2 tačka

2 Krivičnog zakonika koji propisuje da zakonska rehabilitacija kod uslovnih osuda nastupa nakon jedne godine po isteku roka provjeravanja.

“Prostim računanjem da se utvrditi da u momentu prijave na tender ovaj rok nije bio istekao”, rekao je on u aprilu 2022. na ročištu.

Prema Krivičnom zakoniku, zakonska rehabilitacija se daje samo ranije neosuđivanim osobama.

“Zakonska rehabilitacija nastaje, ako lice kojem je izrečena uslovna osuda, u vrijeme provjeravanja i u roku od godinu dana po isteku roka provjeravanja, ne učini novo krivično djelo”, piše u Krivičnom zakoniku.

U Hrvatskoj se nadzire kako poslove pilotaže obavljaju oni koji su ih dobili na tenderu

Iz hrvatskog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture za CIN-CG su kazali da se poslovi pilotaže u Hrvatskoj daju preduzećima koja pobijede na tenderu i zadovoljavaju propisane uslove.

Navode da su Pomorskim zakonikom i Pravilnikom o pomorskom peljarenju (pilotaži) utvrđeni stručni i tehnički uslovi koje ‘peljarsko društvo’ mora ispunjavati za obavljanje poslova pomorske pilotaže.

“Javni poziv za izdavanje odobrenja za obavljanje poslova peljarske službe raspisuje Ministarstvo i objavljuje u Narodnim novinama i internet stranicama Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, dok se odobrenje izdaje peljarskom društvu, koje zadovoljava propisane stručne i tehničke uslove. Komisija za pripremu i sprovođenje postupka javnog poziva za izbor ovlaštenog peljarskog društva za obavljanje poslova peljarske službe u obalnom i lučkom peljarenju, na osnovu zahtjeva nadležnoj lučkoj kapetaniji nalaže obavljanje nadzora peljarskog društva, kako bi se utvrdilo da li podnositelj zahtjeva zadovoljava propisane stručne i tehničke uslove”, odgovorili su iz hrvatskog Ministarstva na pitanja CIN-CG.

**AGENCIJA ZA SPREČAVANJE
KORUPCIJE ISTRAŽUJE NOVI
ANGAŽMAN BIVŠEG
POMOĆNIKA MINISTRA
MARKA ČANOVIĆA:**

Miloš RUDOVIĆ

SPORNO ZASTUPANJE FIRME SINA PREDSJEDNIKA

Zakonom o sprečavanju korupcije propisana dvogodišnja ograničenja za bivše javne funkcionere, među kojima je i ona da zastupaju privatni interes pred institucijom u kojoj su radili do tada

A

gencija za sprečavanje korupcije pokrenula je postupak protiv bivšeg pomoćnika ministra održivog razvoja i turizma Marka Čanovića zbog sumnje da je prekršio Zakon o sprečavanju korupcije zastupanjem kompanije Blaža Đukanovića, sina predsjednika države Mila Đukanovića. To je potvrđeno Centru za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) iz Agencije.

Promjenom vlasti Ministarstvo održivog razvoja i turizma je u međuvremenu transformisano u Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma.

Zakonom su propisana dvogodišnja ograničenja po pres-

Čanovići posjeduju tri nekretnine

Marko Čanović je prvi imovinski karton dostavio 2011. godine, kada je prijavio da je vlasnik stana od 67 kvadrata u Podgorici i vikendice na Žabljaku od 62 metra kvadratna.

U tom periodu imao je uštedeno 10.000 eura.

Tokom 2013. godine prijavio je da je kupio zemljište na Žabljaku od 553 metra kvadratna.

On je u izvještaju podnijetom 2015. prijavio da njegova supruga Marijana Čanović ima stan od 44 metra kvadratna. Na ime rente prijavljen je tada prihod od 1.600 eura, a imala je uštedeno 15.000 eura. Ušteđevina Čanovića se nije mijenjala u tom periodu, vidi se iz imovinskih kartona na sajtu Agencije za sprečavanje korupcije.

Čanović je 2016. godine uvećao stan sa 67 na 118,5 metara kvadratnih, gdje je kao osnov navedena kupovina po projektu. Nije poznato na koji projekat Čanović misli, ali su iz Ministarstva kazali za CIN-CG da nije u pitanju projekat 1.000+, koji je on vodio.

U tom periodu više se ne pominje ni 25.000 eura zajedničke štednje supružnika.

tanku javne funkcije, koje, između ostalog, uključuju zasnivanje radnog odnosa sa pravnim licem koji ostvaruju korist na osnovu odluka organa vlasti u kojem je javni funkcioner obavljao funkciju.

Čanoviću tek u aprilu ističe dvogodišnja ograničenja propisana Zakonom.

Vlada Zdravka Krivokapića na sjednici 8. aprila 2021. godine donijela je odluku o prestanku mandata Čanoviću na mjestu direktora Direktorata za razvoj stanovanja u tadašnjem Ministarstvu održivog razvoja i turizma.

Godinu kasnije, u aprilu 2022. godine, Čanović je imenovan za direktora i ovlašćenog zastupnika "BB Invest group", čiji su suvlasnici Blažo Đukanović i njegov partner Ivan Burzanović. Imenovanje u aprilu je potvrđeno i CIN-CG iz Uprave prihoda i carina.

"BB Invest group" registrovana je u januaru 2022. godine, a kao njena djelatnost navodi se izgradnja stambenih i nestambenih zgrada. Ova kompanija je na ljeto u Kolašinu počela gradnju 15 miliona eura vrijednog kompleksa sa kondo hotelom "Wolf Condominium".

Izvršni direktor "BB Invest Group" Marko Čanović kazao je u julu da je cilj projekta da stvori mirno planinsko mjesto za odmor i investiciju, a Kolašinu dodatan stimulans za ekonomski prosperitet.

"Ovim projektom postajemo sastavni dio jedne važne zajednice i naša odgovornost kao investitora je da je podržavamo i da, kroz komunikaciju sa mještanima, kontinuirano učestvujemo u obogaćivanju turističke ponude Kolašina i to je obaveza koju kao kompanija ozbiljno shvatamo. Ne manje važno, razvoj ovog kompleksa pružiće značajne mogućnosti za zaposlenje stanovništvu iz ovih krajeva, imajući u vidu da će, kada kondo hotel bude otvoren, cjelokupni kompleks zapošljavati gotovo

100 ljudi kroz različite modele i okvire, što je velika šansa i za razvoj lokalne ekonomije”, rekao je tom prilikom Čanović.

Samo dva mjeseca po osnivanju, “BB Invest group” podnosi Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma zahtjev za davanje saglasnosti glavnog državnog arhitekta za projekat u Kolašinu. Zahtjev potpisuje “Tijana B”. Tijana Babić je prije Čanovića bila izvršna direktorica i ovlašćena zastupnica kompanije.

Glavni državni arhitekta Marko Žižić dao je 6. aprila saglasnost na projekat, a samo dva dana kasnije podneta je prijava poreskim vlastima da se Čanović upiše kao novi direktor firme. Ministarstvu je 21. jula stigla prijava građenja objekta od ove kompanije. U prijavi početka građenja nisu ispunjeni podaci koji se tiču ličnih podataka osobe zadužene za kompaniju, koju u tom trenutku zastupa Čanović.

Čanović nije odgovorio na pitanja i poruke CIN-CG da li je konsultovao Agenciju prije preuzimanja direktorske pozicije u kompaniji u vlasništvu sina šefa države, a ni da li je učestvovao

Nema posebne evidencije o bivšim funkcionerima

Agencija za sprečavanje korupcije ne vodi posebnu evidenciju o slučajevima kršenja odredbi Zakona koji se odnosi na bivše javne funkcionere.

“Sve odluke Agencije u kojima je utvrđeno kršenje odredaba Zakona o sprečavanju korupcije su javno dostupne na internet stranici institucije”, kazali su za CIN-CG iz institucije na čijem je čelu Jelena Perović.

Kazna su novčane i kreću se od 500 do 2.000 eura.

Mada nema posebne evidencije, CIN-CG je imao uvid u dokumenat koji je Agencija u novembru 2022. godine donijela u slučaju bivšeg javnog funkcionera. Agencije je utvrdila da, na primjer, bivši državni sekretar u Ministarstvu održivog razvoja i turizma, prethodnika Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma Danilo Mrdak nije mogao da radi na elaboratu za kamenolom Velja Gorana kod Bara.

“Agencija je mišljenja da je dr Danilo Mrdak, kao bivši državni sekretar Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, suprotno članu 15 Zakona o sprečavanju korupcije angažovan za koordinatore i člana multidisciplinarnog tima za izradu Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu za projekat površinskog kopa tehničko-građevinskog kamena ležišta ‘Velja Gorana’ Bar”, navodi se u dokumentu koji potpisuje direktorica Jelena Perović.

Dodaje se da je odredbom Zakona jasno određeno da javni funkcioner ne može u periodu od dvije godine po prestanku funkcije da zasnuje radni odnos, odnosno uspostavi poslovnu saradnju sa pravnim licem, koje, na osnovu odluka organa vlasti u kojem je javni funkcioner obavljao funkciju, ostvaruje korist.

“A posebno imajući u vidu da je Ministarstvo održivog razvoja i turizma, pravni prethodnik Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u kojem je imenovani obavljao javnu funkciju, zaključilo ugovor sa privrednim društvom ‘EcoEnergz consulting’ Podgorica, proizilazi navedeno ograničenje”, pojašnjava se u tom dopisu Agencije.

Radovi počeli na ljeto: Sa gradilišta "Wolf condominiuma" u Kolašinu – Foto: Dragana Ščepanović

prethodno u izradi planskih dokumenata za teritoriju opštine Kolašin.

CIN-CG je poslao i pitanja Ministarstvu o tome da li je Čanović učestvovao u izradi planskih dokumenata za Kolašin kao dugogodišnji pomoćnik ministra održivog razvoja i turizma, u čijem portfoliju je i izrada planskih dokumenata. Iz Ministarstva su kazali da nije učestvovao u izradi bilo kog planskog

dokumenta za oblast Kolašina.

Na odgovore o pitanju angažmana Čanovića i odredbi Zakona o sprečavanju korupcije nisu odgovorili ni Đukanović mlađi i Burzanović.

Čanović je inače član Glavnog odbora Demokratske partije socijalista, na čijem čelu je Milo Đukanović.

U biografiji se navodi da je Čanović od 2011. godine bio pomoćnik ministra zadužen za oblast stanovanja. U periodu prije prelaska kod Đukanovića mlađeg bavio se pružanjem konsultantskih usluga, vidi se na njegovoj stranici na LinkedInu.

Prodaja preko poslovnog saradnika

Inače, metar kvadratni u kompleksu "Wolf Condominium" iznosi oko 2.500 eura, a hotelska sobe i po oko 4.000 eura, može se vidjeti na internet stranici agencije za nekretnine "Patrimonium".

Vlasnik i ovlašćeni zastupnik agencije je Stefan Karadžić, a izvršna direktorica Valentina Karadžić.

Ova kompanija je registrovana u septembru 2022. godine, odnosno nakon što je krenula gradnja kompleksa u Kolašinu.

I "Patrimonium" i "BB Invest group" registrovane su na istoj adresi u Podgorici, na Bulevaru revolucije.

Ime Karadžića pominjalo se ranije kao finansijskog direktora još jedne kompanije u rukama Đukanovića – "Capital invest". Predsjednik je ovu kompaniju prije pet godina prepustio sinu.

Karadžić iz "Patrimoniuma" nije odgovarao na pitanja CIN-CG o svom angažmanu.

Karadžić je vlasnik i direktor firme "Stradex commerce", koja je osnovana 2014. godine, a njena djelatnost je nespecijalizovana

trgovina na veliko.

Karadžića i Burzanovića povezuje suvlasništvo nad poslovnim prostorom od 207 metara kvadratnih u podgoričkom naselju Pod Ljubović.

Mlađi Đukanović i Burzanović su suvlasnici i kompanije "BB Hidro", koja se bavi proizvodnjom električne energije. Đukanović je direktor, Burzanović ovlašćeni zastupnik.

"BB Solar", takođe u njihovom vlasništvu, bavi se postavljenjm električnih instalacija, a Burzanović je izvršni direktor.

Đukanović i "Capital invest" imaju po 15,6 odsto udjela u kompaniji "Medex electric", čija su djelatnost inženjerske djelatnosti i tehničko savjetovanje. Izvršni direktor ove kompanije i vlasnik osam odsto akcija je Vladimir Perunović, po 11,8 imaju David Koroev i "Five group", 15,6 odsto Saša Šćepanović, a Dalibor Vujašević 21,6 odsto.

"Capital invest" ima 39 odsto udjela u privrednom društvu "Kodio", u kojem je Koroev direktor (14,75 odsto udjela), a Perunović ovlašćeni zastupnik (10 odsto). Šćepanović ima 14,75, Dragan Knežević 4,75, a privredno društvo "Five group" 14,75 odsto.

Koroev je direktor i kompanije "Information technology systems", koja je u vlasništvu "AIRTB & CONSULTING LTD", kompanija koja se vezuje za adresu na Kipru. Njena djelatnost su konsultantske djelatnosti u oblasti informacione tehnologije.

**POSLANICI GODINAMA DRŽE PRAVOSUĐE
U BLOKADI, A NE SNOSE ODGOVORNOST.
STRUČNJACI PREDLAŽU:**

**AKO NEMA DOGOVORA,
RASPUSTITI PARLAMENT**

Maja BORIČIĆ

**Višegodišnje VD stanje ozbiljno
ugrožava vladavinu prava i put ka EU**

C

rna Gora već četiri godine nema izabranog Vrhovnog državnog tužioca (VDT) u punom mandatu, a i većina ostalih pravosudnih institucija godinama se nalazi u vd stanju ili je bila u blokadi- Sudski Savjet (SS), Ustavni sud (US), Vrhovni sud (VS), Privredni sud (PS)...

Prema crnogorskom Ustavu, sudije Ustavnog suda, te Vrhovnog državnog tužioca i članove Sudskog savjeta iz reda uglednih pravnika trebalo bi da izaberu poslanici u Skupštini dvotrećinskom (54), odnosno tročetvrtinskom (49) većinom.

Međutim, oni to, i pored bezbroj konkursa i javnih poziva, ne uspijevaju već godinama.

Poslanici su se nedavno političkom trgovinom konačno uspjeli dogovoriti oko tri, od četiri potrebne sudije Ustavnog suda, koji je pola godine bio u blokadi. Međutim, iako je iz-

abrano troje sudija tog suda, prema saznanjima Centra za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG), uskoro bi moglo doći do ponovne blokade. Većina sudija, a među njima i jedna novoizabrana sutkinja, idu u penziju u naredne dvije godine.

Određivanje vršilaca dužnosti čelnika pravosudnih institucija, koje bi trebalo da bude privremeno rješenje, pretvorilo se u paradoks. Vršilac dužnosti se bira kao da će zauvijek ostati na toj funkciji.

Kako izaći iz vd stanja u državi da bi pravosuđe konačno profunkcionisalo i ne bi zavisilo od volje političara i uskopartijskih interesa?

Stručnjaci iz regiona predlažu i radikalna rješenja, koja bi političku elitu natjerala da radi svoj posao – raspuštanje parlamenta, ukoliko u određenom roku ne izaberu čelnike i ostale potrebne funkcionere u pravosuđu.

Sudija Apelacionog suda u Beogradu Miodrag Majić ističe da je vd stanje “način na koji se pravosuđe drži u pokornosti” i da treba predvidjeti normativne mehanizme koji bi one koji biraju funkcionere učinili zainteresovanim za obavljanje svog posla.

“Rješenje može da bude raspuštanje onog tijela koje ne obavlja izbor lica u predviđenom roku. Ili automatski izbor, ako se izbor u roku ne obavi. Možda zvuči radikalno, ali u našim uslovima nužno je posezati za ovakvim i sličnim mjerama, jer su i spremnosti ovdašnjih moćnika na zloupotrebu propisa često bez presedana”, zaključuje sudija Apelacionog suda u Beogradu.

Kako funkcioniše pravosuđe u Srbiji i Hrvatskoj

Srbija je primjer da ni deblokirajući mehanizmi, koje je ta zemlja uvela prošle godine kroz promjenu Ustava, neće pomoći ako nema političke volje.

Ustavom Srbije je predviđeno da Skupština dvotrećinskom većinom svih poslanika (250) bira po četiri člana Visokog savjeta sudstva i Visokog savjeta tužilaštva (Sudskog i Tužilačkog Savjeta), a tropetinskom bira i razrješava Vrhovnog tužioca. Međutim, u toj zemlji je Ustavom predviđen i deblokirajući mehanizam, po kome ukoliko Skupština ne izabere članove SS, TS i VDT, bira ih prostom većinom petočlana komisija koju čine predsjednik Skupštine, predsjednik US, predsjednik VS, VDT i Ombudusman.

Međutim, u javnosti se moglo čuti da je i ovo rješenje vrlo problematično, jer su oni koji treba da odlučuju u konfliktu interesa, odnosno predsjednik Vrhovnog suda odlučuje o izboru člana Sudskog savjeta, koji kasnije treba da donosi odluke o njemu.

U Srbiji se o sudijama US odlučuje prostom većinom gla-

sova svih poslanika. Ustavni sud u toj zemlji čini 15 sudija. Pet bira Skupština, pet imenuje predsjednik države, a pet opšta sjednica Vrhovnog suda.

Osim toga, ova zemlja tek sada uvodi neka rješenja slična crnogorskim, kao to da se istaknuti pravnici oba Savjeta biraju u Skupštini, ali i da SS i TS biraju šefove sudova i tužilaštava. Do sada je i to radio parlament.

U Hrvatskoj, koja je članica Evropske Unije (EU), Sabor (Skupština) ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika (poslanika) i odlučuje prostom većinom glasova, ukoliko je na sjednici prisutna većina poslanika.

U toj zemlji članove Državnoodvjetničkog vijeća (Tužilački savjet) i Državnog sudbenog vijeća (Sudski savjet) bira sedam tužilaca (sudija), dva profesora Pravnog fakulteta i dva člana parlamenta od kojih je jedan iz opozicije.

U Hrvatskoj jedino sudije Ustavnog suda Skupština bira dvotrećinskom većinom.

Profesor na katedri za Ustavno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu dr Đorđe Gardašević pojašnjava da je dvotrećinska većina svih poslanika u parlamentu za izbor sudija Ustavnog suda u toj zemlji uvedena 2010. godine. Međutim, kako pojašnjava i kod njih je to stvorilo sličan problem kao u Crnoj Gori: „Suprotno očekivanjima da će to rješenje poboljšati izbor sudija, te njihov legitimitet i nezavisnost, u praksi došlo do višegodišnje blokade izbora ustavnih sudija, jer zahtijevanu dvotrećinsku većinu nije bilo moguće ostvariti.

To je, dodaje profesor ustavnog prava, uslijed isteka rokova, rezultiralo postupnim smanjivanjem broja sudija u tom sudu. Do dogovora ipak došlo, ali tek 2016. godine. Tada su poslanici uspjeli da se dogovore oko izbora dvotrećinskom većinom.

„Od tada se isti scenario nije ponovio, ali strukturalni problem ostaje neriješen, jer ishod zavisi od (ne)postojanja političke volje da se izaberu sudije US“, naglašava Gardašević.

Profesor Gardašević ističe da hrvatsko iskustvo govori da bi, po njegovom mišljenju, rješenje moglo biti novi deblokirajući mehanizam za takve slučajeve – ukoliko u određenom roku parlament ne izabere sudije Ustavnog suda, dolazi do raspuštanja parlamenta i novih izbora.

„Ovo nije potpuno nezamislivo, jer hrvatski Ustav mogućnost sličnog rješenja predviđa u druge dvije vrlo ozbiljne situacije: ukoliko Sabor u roku ne izglasa državni proračun ili ukoliko vladi izglasa nepovjerenje. Uvjeren sam da bi na tom tragu trebalo tražiti nova rješenja“, naglašava hrvatski profesor ustavnog

Miodrag Majić
foto: twitter

prava.

Deblokirajući mehanizmi da budu izuzetak, a ne pravilo

Pravna savjetnica Akcije za ljudska prava (HRA) Marija Vesković za CIN-CG podsjeća da je kvalifikovana većina za ključna imenovanja u pravosuđu uvedena u Ustav s razlogom, kako bi izbor nosilaca pravosudnih funkcija bio proizvod širokog političkog dogovora i kako bi se spriječila politizacija tog izbora:

“Izmjene Ustava uvedene su nakon više od dvije decenije vladavine jedne političke partije”.

Venecijanska Komisija (VK) je, dodaje ona, ranije upozoravala da “teškoća postizanja kvalifikovane većine i rizik od paralize institucija ne bi trebalo da dovede do napuštanja zahtjeva kvalifikovane većine, već do osmišljavanja prilagođenih, efikasnih mehanizama za izlaz iz takvog stanja”.

Tako je, podsjeća, VK i predlagala deblokirajuće mehanizme, kada je još 2014. isticala da bi bilo posebno važno da u Ustavnom odboru budu predstavnici svih političkih partija zastupljenih u Parlamentu, kako bi već u toj prvoj fazi, prilikom razgovora sa kandidatima, pokušalo da se dođe do postizanja konsenzusa.

“Primjera radi, u Ustavnom odboru nema predstavnika SD, SDP-a, Bošnjačke partije, Albanske koalicije i Albanske liste, koji zajedno imaju 10 mandata odnosno glasova u Skupštini, što je značajan broj glasova podrške kada se radi o ovim imenovanjima”, ističe Vesković.

Neka od rješenja, koja su naišla i na pozitivnu ocjenu VK, je predlaganje kandidata od strane neutralnih tijela, nakon više neuspješnih pokušaja izbora u Skupštini ili prepuštanje izbora tom tijelu, kao što je slučaj sa izmjenama Ustava u Srbiji.

Ona pojašnjava da je to rješenje da ugledne pravnike biraju „ključne ličnosti sudstva“ pozitivno ocijenila VK, uz napomenu da je potrebno voditi računa o tome na koji način se biraju osobe koje čine ovu komisiju. Da li prostom ili kvalifikovanom većinom u Skupštini, kako ne bi došlo do dodatne politizacije izbora.

Kod nas se Ombudsman, podsjeća, i dalje bira prostom većinom, a i status preostalih članova komisije bi, u slučaju razmatranja ovakvog rješenja kod nas, bio upitan. “Funkcija predsjednika Vrhovnog suda je u vd stanju više od dvije godine, a VDT-a više od tri godine, dok su u posljednje dvije godine, nakon smjene vlasti, dvije osobe obavljale funkciju predsjednika Skupštine i

Đorđe Gardašević
foto: privatna arhiva

protiv obje su podnošene inicijative za razrješenje”, naglašava pravna savjetnica HRA.

EU: Što prije izaci iz vd stanja

Delegacija Evropske Unije (DEU) u Crnoj Gori za CIN-CG podsjeća da je usvajanje ustavnih amandmana iz 2013, kojima se jačala nezavisnost i odgovornost pravosuđa, bilo preduslov da Crna Gora otvori pristupne pregovore s EU:

“EU je više puta pozivala Crnu Goru da bez odlaganja završi proces imenovanja stalnih članova u svim pravosudnim organima. Njihov nekompletan sastav ili prelazna rješenja narušavaju kredibilitet i funkcionisanje cjelokupnog sistema i dovode u pitanje kapacitet Crne Gore da svojim građanima obezbjeđuje pravdu”.

Oni apeluju da se što prije izađe iz vd stanja i ocjenjuju da je legitimna svrha mehanizama za prevazilaženje zastoja, da služe kao izuzetna i privremena rješenja institucionalne krize, kako bi se izbjegla paraliza ključnih pravosudnih institucija.

“To nije rješenje za ozbiljno pitanje nedostatka političke volje da se pronađe široka politička saglasnost oko imenovanja njihovih članova. Poštovanje principa podjele vlasti zahtijeva da nijedna grana vlasti ne smije na bilo koji način blokirati funkcionisanje drugih”, ističu oni.

Deblokirajući mehanizam bi zahtijevao promjene Ustava. Taj mehanizam mora biti izuzetak, a ne pravilo, zaključuje Vesković, jer bi u suprotnom došlo do zaobilaženja postizanja širokog konsenzusa među političkim partijama.

I predstavnik Ministarstva pravde i član Tužilačkog savjeta Bojan Božović smatra da je ustavna reforma neophodna, te podsjeća da su deblokirajući mehanizmi bili preporuka Venecijanske komisije u dužem nizu godina.

“Pitanje za sve nas je zašto oni nisu prihvaćeni prilikom izmjena Ustava 2013. Bez deblokirajućih mehanizama, kako je navedeno i u tim preporukama, daje se prevelika moć pojedinim institucijama (ili pojedincima u njima) čime je značajan dio procesa monopolizovan”, ističe Božović.

Vjeruje da će se uspostavljanjem političke stabilnosti stvoriti ključni preduslov za izmjene Ustava, kako više nikad ne bismo bili u stanju u kojem se nalazimo posljednjih nekoliko godina.

Ustavni sud uskoro opet bez sudija

Vesković za CIN-CG potvrđuje da sudija Ustavnog suda Milorad Gogić ispunjava uslove za starosnu penziju krajem maja 2024., što znači da je taj sud u obavezi da obavijesti Skupštinu o tome šest mjeseci unaprijed, odnosno krajem decembra ove godine, nakon čega će u roku od 15 dana, Skupština objaviti javni poziv za izbor novog sudije.

“Godinu dana kasnije, u decembru 2024. godine, trebalo bi da otpočne i postupak za izbor novog sudije koji će doći na mjesto Budimira Šćepanovića, sadašnjeg predsjednika

Ustavnog suda, obzirom na to da će on krajem maja 2025. godine ispuniti uslove za starosnu penziju. Pola godine nakon toga, otpočeće se još jedan postupak, onaj za izbor osobe koje će doći na mjesto Desanke Lopičić kojoj 12-godišnji mandat ističe u decembru 2025.”, pojašnjava ona.

I novoizabrana sutkinja tog suda Dragana Đuranović takođe uskoro ispunjava uslove za starosnu penziju.

“Fokus mora biti na tome da se u što kraćem roku opune upražnjena mjesta u tom sudu kvalitetnim, stručnim i nepristrasnim sudijama od integriteta”, zaključuje ona.

Vesković ocjenjuje da je situacija sa US postala alarmantno pitanje i zbog toga što u tom sudu nije moguće obezbijediti vd stanje, kao što je to slučaj sa SS, VDT, predsjednikom VS...

Zakon o Ustavnom sudu, pojašnjava, predviđa mogućnost za određivanje vršioca dužnosti, ali samo u slučaju da sudiji prestane funkcija zbog isteka mandata od 12 godina. Ne i zbog ispunjavanja uslova za starosnu penziju, do čega je došlo prilikom prestanka funkcije svo četvoro bivših sudija tog suda.

“Što se tiče drugih vd pozicija u pravosuđu, nažalost, izgleda da, dok god je moguće obezbijediti kontinuitet funkcionisanja neke institucije, imenovanja u punom mandatu ne doživljavaju se kao prioritet”, zaključuje pravna savjetnica HRA.

I Božović ocjenjuje da vd stanje, nažalost doživljavamo uobičajenom i posve normalnom situacijom:

“Vd stanje ne mora nužno biti alarmantno ukoliko traje kraći vremenski period, ali bojim se da ga sve češće prihvatamo kao trajno stanje”.

On ističe da je ovakva situacija neodrživa i da se šalje loša poruka zaposlenima, ali i ostalim građanima koji prije svega od takvih institucija očekuju stabilnost i kontinuitet funkcionisanja.

Imenovanja u punom mandatu da postanu prioritet

Crna Gora već godinama tapka u mjestu pa sada, po ko zna koji put po redu, nadležna tijela su u proceduri predlaganja VDT-a i članova SS.

Procedura za izbor tri ugledna pravnika koja nedostaju SS

*Marija Vesković
foto: HRA*

je u toku, a Odbor Skupštine je saslušao prijavljene kandidate i treba da predloži troje Skupštini.

“Na poslednjem konkursu za članove SS iz reda uglednih pravnika javilo čak tri puta manje kandidata nego na prethodnom. To pokazuje kako održavanje vd stanja i nesposobnost političkih partija da se dogovore utiče na motivisanost i zainteresovanost stručnih kandidata. Međutim, među njima ima dobrih kandidata, sigurno barem tri koliko i nedostaje Sudskom savjetu u ovom trenutku”, ocjenjuje Vesковиć.

Bojan Božović
foto: Vlada Crne Gore

I Božović ističe da je prostora za izbor nedostajućih članova SS bilo i ranije: “Mislim da je pravo vrijeme da

propuštene prilike ispravimo. Sudeći po listi kandidata za izbor uglednih pravnika čini se da za to imamo poprilično prostora”.

Sudski savjet ima deset članova, a mandat bi trebao da im traje četiri godine. Međutim, četiri ugledna pravnika Skupština godinama ne uspijeva da izabere, pa su oni koji su izabrani još 2014, naq toj funkciji već četiri godine od kad im je istekao mandat. Tek nedavno je parlament uspio da izabere jednog – profesora Pravnog fakulteta Radoja Koraća.

Čeka se i izbor VDT-a

Početak januara TS je raspisao javni poziv za izbor VDT u punom mandatu, a prijavili su se tužiteljka Maja Jovanović, sutkinja Suzana Mugoša i pravni ekspert Milorad Marković. Nakon što obavi intervjuje sa kandidatima, TS treba da predloži jednog, oko koga Skupština treba da se usaglasi dvotrećinskom odnosno protrećinskom većinom.

Vesковиć ističe da je važno da poslanici prepoznaju ovo imenovanje kao jedno od ključnih za obezbjeđivanje normalnog funkcionisanje krovne institucije u tužilaštvu i da u što kraćem roku sprovedu postupak u Odboru za politički sistem, pravosuđe i upravu, te kasnije u Skupštini, nakon što predlog za VDT-a stigne kod njih.

“Poslanici su već jednom iskazali svoj stav u odnosu na sutkinju Mugošu, kada je krajem 2022. godine, u drugom krugu, putem tajnog glasanja za VDT-a, od 43 prisutna poslanika dobila samo dva glasa podrške, dok je 41 listić bio nevažeći”,

podsjeca ona.

Crna Gora ima upražnjeno mjesto VDT-a od oktobra 2019. godine. Ivica Stanković je tada nastavio da obavlja tu funkciju u vd mandatu do odlaska u penziju (jun 2021.) Tužiteljka Maja Jovanović je bila vd VDT-a do 5.februara, kada je TS izabrao tužiteljku Tatjanu Begović da obavlja taj posao.

Božović, koji je i član TS ispred MP, ističe da se nada da je ovo posljednji put da biraju vd, te da će do isteka njenog mandata biti izabran novi VDT u Skupštini.

VD stanje i u Vrhovnom sudu

Imamo i vd stanje na čelu Vrhovnog suda, koje traje više od dvije godine, od kada je bivša predsjednica tog suda Vesna Medenica otišla u penziju, a kasnije je i optužena za zloupotrebu službenog položaja, primanje mita i protivzakoniti uticaj.

Do sada je raspisano pet neuspješnih konkursa za tu funkciju.

Od posljednjeg glasanja, koje je održano 20. januara, podsjeća Vesković, nije raspisan novi javni poziv. Ona pojašnjava da postoje dva ključna faktora koja su u velikoj mjeri dovela do dugotrajnog vd stanja na ovoj poziciji:

“Prvi je nedostatak sudija. Čak osam mjeseci (od avgusta 2021. do marta 2022.) taj sud nije bio u mogućnosti da uopšte glasa o prijavljenim kandidatima zbog toga što je tada spao na svega šest sudija, sa devetnaest. Nije postojao potreban broj sudija (13) za utvrđivanje predloga za izbor. Drugi faktor je potrebna izmjena zakona koja bi omogućila da Opšta sjednica većinom glasova može da utvrdi predlog ili da predloži više od jednog kandidata SS, kako bi postojala mogućnost izbora”.

To je predlog, ističe Vesković, koji se nalazi i u Nacrtu Zakona o SS i sudijama.

Božović dodaje da je novi tekst Zakona poslat Evropskoj komisiji uz mišljenje Venecijanske komisije iz decembra prošle

Nema zainteresovanih za šefa Privrednog suda

Kada je riječ o Privrednom sudu, u toku je treći oglas, nakon što je bivši predsjednik tog suda Blažo Jovanić suspendovan, jer je optužen da je bio šef kriminalne organizacije koja se bavila zloupotrebom službenog položaja u tom sudu.

Marija Vesković pojašnjava da se na prvi oglas niko nije javio, a na drugom se javio samo jedan kandidat, bivši član SS iz reda sudija, Dragan Babović. Ali on nije dobio dovoljan broj bodova na intervjuu da bi se uopšte rangirao i bio uzet u razmatranje.

“Primjetno je da nema velike zainteresovanosti među sudijama da preuzmu ovu poziciju, vjerovatno i zbog činjenice da se protiv bivšeg predsjednika suda trenutno vodi krivični postupak. Tome doprinosi i veliki broj neriješenih predmeta koji trenutno tamo postoji, zbog nedostatka sudija”, naglašava pravna savjetnica HRA.

godine.

I on ističe da će se predloženim zakonom omogućiti uspostavljanje mehanizma za brži, efikasniji i pravičniji izbor predsjednika Vrhovnog suda.

“Najavljenim izmjenama daćemo prostor većem broju kandidata da konkurišu za poziciju predsjednika VS, a i sam proces biće ravnomjernije podijeljen između Vrhovnog suda i Sudskog savjeta”, objašnjava Božović.

U Hrvatskoj predsjednika Vrhovnog suda bira i razrješava parlament, na predlog predsjednika države, a po dobijenom mišljenju Opšte sjednice Vrhovnog suda i nadležnog odbora Skupštine.

Đorđe Gardašević za CIN-CG objašnjava da je 2021. godine nastao problem i prilikom izbora predsjednika Vrhovnog suda u Hrvatskoj.

Zastoj je, pojašnjava on, nastao jer parlament nije prihvatio kandidatkinju koju je predsjednik predložio u skladu sa Ustavom, a koja nije bila sa liste kandidata koji su se prijavili putem javnog poziva.

„U to vrijeme, Zakon o sudovima nije propisivao konkretan mehanizam rješavanja takve situacije. Slučaj je ipak riješen na način da je predsjednik Republike, u skladu sa ustavnim ovlaštenjima, pozvao da se ponovi javni poziv, što je i učinjeno, te je kasnije izabran kandidat koji se prijavio na taj poziv“, navodi profesor zagrebačkog Pravnog fakulteta.

On napominje da je ta situacija dovela do izmjena Zakona o sudovima koji sada sadrži novi deblokirajući mehanizam. Ukoliko predsjednik u propisanom roku ne predloži nekog kandidata za predsjednika Vrhovnog suda ili Sabor ne izabere predloženog kandidata ponavlja se javni poziv na podnošenje novih kandidatura.

I dok je Hrvatska ovu situaciju riješila za manje od godinu dana ostaje da se vidi da li ćemo će Crna Gora ući u ozbiljnu reformu pravosuđa koja bi uključila i deblokirajuće mehanizme, kako bi institucije bile funkcionalne i u službi javnosti.

U CRNOJ GORI LJEKARI RADE PREGLEDE

“NEVINOSTI” I HIMENOPLASTIKU, IAKO JE

TO U VIŠE EVROPSKIH DRŽAVA ZABRANJENO:

RAVNOPRAVNOSTI NEMA DOK TRADICIJA KRVAVIH ČARŠAVA OPSTAJE

Đurđa RADULOVIĆ

Nepotrebnim i štetnim medicinskim postupcima urušavaju se osnovni etički principi i zdravlje pacijentkinja, a himenoplastika se čak reklamira na sajtovima nekih klinika

B

aš smo jutros imali jedan slučaj. Roditelji su doveli kćerku tinejdžerskog uzrasta na pregled “nevinosti”, kaže za CIN-CG doktorka iz jednog doma zdravlja na sjeveru zemlje čije je ime poznato redakciji.

Pregled “nevinosti” je ginekološka praksa kojoj je cilj da utvrdi da li je djevojka imala vaginalni odnos i podrazumijeva pregled himena, tanke membrane na vaginalnom otvoru. Ovaj postupak nekad podrazumijeva nasilniji penetrativni test.

Svjetska zdravstvena organizacija (SZO), Žene Ujedinjenih nacija i Kancelarija Ujedinjenih nacija za ljudska prava u zajedničkom dokumentu “Eliminisanje testiranja nevinosti” iz 2018. apelovali su na vlade širom svijeta da zakonski zabrane

ovu vrstu pregleda, a na medicinsko osoblje da ni pod kojim uslovima ne obavljaju kontrolu "nevinosti".

"Ovim nepotrebним i štetnim testom krši se više ljudskih prava i etičkih standarda uključujući osnovni princip medicine – ne

Marina Mijatović

učiniti nekom nešto nažao. Osim toga, ne postoji naučni dokaz da bilo koja vrsta testa 'nevinosti' može dokazati da li je žena ili djevojčica imala vaginalni odnos ili ne", objašnjava se u ovom dokumentu SZO i organizacija UN-a.

"Makar jednom mjesečno roditelji dovode kćerke na pregled 'nevinosti'. Govorimo o većinskoj populaciji. Predrasuda je da su to samo Romkinje. Dolaze iz različitih krajeva Crne Gore", kaže za CIN-CG pomenuta doktorka.

Ukoliko daju pristanak, djevojke se podvrgavaju kompletnom ginekološkom pregledu, a rezultati testa su povjerljivi, objašnjava ona.

"Dešava se da djevojka dođe sama na pregled i traži potvrdu da je nevinna iz samo njima poznatih razloga", rečeno nam je iz drugog doma zdravlja u Crnoj Gori.

Novinarka CIN-CG-a je kontaktirala brojne privatne klinike širom Crne Gore

raspitujući se o pregledima "nevinosti". Iz svake klinike je odgovoreno da se pregled himena može uraditi i u skladu sa tim dobiti medicinska potvrda.

Iz jedne poznate privatne ustanove u Podgorici, novinarki CIN-CG-a rečeno je da šesnaestogodišnja tinejdžerka može uraditi test "nevinosti" isključivo uz pratnju roditelja. To je suprotno svim principima ljekarske tajne.

U nekim drugim državama i roditelji i ljekar bi bili krivično gonjeni zbog ove prakse. Na primjer u Velikoj Britaniji, ali i na Kosovu, je testiranje "nevinosti" krivično djelo bez obzira na to da li je djevojka dala pristanak.

"Nevinost nije medicinski ili naučni termin, već socijalni, kulturni i religiozni konstrukt koji predstavlja diskriminaciju žena i djevojčica i čini ogromnu štetu na globalnom nivou pokušajući da ograniči žensku seksualnost na polje braka", stav je SZO.

"Ako ginekolog napiše potvrdu da je pacijentkinja 'nevinna', direktno učestvuje u kršenju ljudskih prava i dodatno produbljuje ponižavanje žena u zajednici", kaže u razgovoru za CIN-CG Marina Mijatović, advokatica iz Srbije, čija je specijalnost prava pacijenata i uključena je u rad više organizacija koje pružaju besplatnu pravnu podršku pacijentima.

To što zakon eksplicitno ne prepoznaje testiranje i potvrde o "nevinosti" ne smije biti opravdanje za obavljanje ovih pregleda, objašnjava Mijatović.

Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) u decembru prošle godine pisao je o problemu testiranja "nevinosti" mladih Romkinja. Učinili smo to nakon što smo saznali da roditelji dovode djevojke na preglede himena u neke od domova zdravlja. Tada nam je iz Doma zdravlja (DZ) Podgorica rečeno da se pregled obavlja samo uz pristanak djevojke, a da se roditelji šalju na razgovor sa socijalnim radnikom. Iz socijalne službe DZ Podgorica kazali su za CIN-CG da ti roditelji uglavnom ne dođu na razgovor sa socijalnim radnikom.

Zabranjeno u javnom zdravstvu, ali legalno u privatnom?

"Nijednim zakonskim propisom iz oblasti zdravstvene zaštite nije propisano sprovođenje ovog pregleda, niti on spada u domen zdravstvene zaštite", kazali su za CIN-CG iz Ministarstva zdravlja Crne Gore.

Međutim, iz ovog Ministarstva tvrde da je pitanje kršenja ljudskih prava kakvo su pregledi "nevinosti" "u domenu drugih institucija".

Iz ovog Ministarstva tvrde da "ukoliko bilo ko ima saznanja da se ovi zahvati dešavaju u javnim zdravstvenim ustavama, dužan je da to prijavi nadležnim organima". Međutim, oni su se potpuno ogradili od nadležnosti nad privatnim sektorom.

"Ministarstvo zdravlja do sada nije dobilo inicijativu za zabranu pregleda 'nevinosti' u privatnim klinikama. Ukoliko se ona pojavi svakako će biti razmatrana u skladu sa najvišim standardima medicinske etike", naveli su oni.

CIN-CG je u vezi sa ovim problemom postavio dodatna pitanja Ministarstvu zdravlja – ko je nadležan nad privatnim zdravstvenim institucijama, i kako to da je tamo moguće raditi zahvate i preglede koji nijesu dozvoljeni u javnom sektoru. Nije bilo objašnjenja.

Iz Ministarstva pravde tvrde da ne mogu raditi ništa da se spriječi ova pojava, jer nije u njihovoj nadležnosti.

"Krivični zakonik Crne Gore propisuje krivična djela protiv života i tijela, ali navedena pojava nije kao krivično djelo propisana. Definisano nekim drugim, posebnim aktom za koji nije nadležno naše Ministarstvo, bi bilo cjelishodno u smislu prevencije ovakve pojave", kazali su iz ovog Ministarstva za CIN-CG.

Srdan Medan

Poznati ljekari rade himenoplastiku u Crnoj Gori

“Krvarenje pri razdjevičenju nakon ove operacije je izraženije nego kod defloracije prirodnog himena”, navodi se u reklami na veb stranici jedne od klinika koje obavljaju himenoplastiku u Podgorici. Dalje se kaže da ova operacija “rješava etičke, a ne estetske probleme”, te se dodaje da “žena ovom operacijom suzbija osjećaj krivice”.

Diskriminatorni stav o ženskoj “nevinosti” u Crnoj Gori podržavaju i poznati ginekolozi koji u privatnim klinikama obavljaju zahvate himenoplastike, takozvanog povraćaja “nevinosti”.

U zajedničkoj noti iz 2007. godine pod nazivom “Eliminisanje genitalnog sakaćenja žena” brojne kancelarije UN i SZO upozoravaju da rekonstrukcija himena spada pod definiciju genitalnog sakaćenja žena, iako se tradicionalno ne smatra nasilnim činom i legalna je u nekim zemljama. Prema SZO svaka vrsta nemedicinske intervencije koja prouzrokuje štetu na genitalijama smatra se sakaćenjem.

“Izlaganje bilo koje osobe takvoj proceduri je neprihvatljivo”, kaže za CIN-CG Srđan Medan, direktor Klinike za ginekologiju i akušerstvo Kliničko-bolničkog centra Crne Gore (KCCG). On je objasnio da se u toj ustanovi ne radi himenoplastika već isključivo operacije koje rješavaju konkretne funkcionalne ili estetske probleme.

“Izvođenje ovog zahvata je višestruko štetno i kosi se sa moralnim normama svakog pojedinca. Procedura se može uporediti s nasilnim intervencijama koje se izvode na genitalijama djece u nerazvijenim zemljama zbog određenih religijskih ubjeđenja”, rekao je Medan.

U nekoliko poznatih privatnih klinika koje je novinarka CIN-CG kontaktirala saopšteno je da ove zahvate obavljaju poznati crnogorski ginekolozi-akušeri, a cijene se kreću od 600 do 950 eura, zavisno od toga da li je uključena opšta anestezija.

Novinarka CIN-CG-a, pokušala je da dođe do dodatnih informacija: koje su posljedice zahvata, da li je bolan itd. Iz svih klinika je rečeno da je neophodno zakazati pregled i razgovarati s doktorom. Na pitanje, kakva su iskustva klijentkinja i da li su zadovoljne srdačnim tonom nam je u jednoj klinici odgovoreno: “Naravno”.

Tel : +382 20 [REDACTED]

Mob: +382 67 [REDACTED]

HIMENOPLASTIKA

Kontinuitet himena može biti narušen iz različitih razloga uključujući naporne fizičke aktivnosti, upotrebu tampona, seksualne odnose itd.

Nekada žene iz ličnih, kulturalnih i drugih razloga žele da povrate “netaknuti himen”.

To se postiže hirurškom procedurom, himenoplastikom, i uvijek zahtijeva maksimalnu diskreciju.

Nakon tretmana i potpunog “ozdravljenja” praktično je nemoguće uvidjeti bilo kakvu prethodnu intervenciju na himenu.

CIN-CG je kontaktirao više ljekara za koje se tvrdi da obavljaju ovaj zahvat u Crnoj Gori. Nijedan nije htio da detaljnije razgovara, ili su u potpunosti odbili razgovor. Dva ljekara sa kojima je CIN-CG razgovarao tvrde da himenoplastika pomaže djevojkama "psihički".

"Ima žena koje imaju potpuno očuvan himen i na porođaju, a ima onih koje se rode bez himena", objašnjava jedan od ljekara.

"Himenoplastika ženama pomaže psihički. To su uglavnom djevojke koje su odrasle uz štetna patrijarhalna uvjerenja", kaže ovaj ljekar.

I region je tržište

CIN-CG je preko više upućenih izvora saznao da djevojke odlaze na ovaj zahvat i u druge zemlje regiona – Srbiju i Albaniju.

Jedan ljekar iz Beograda koji tvrdi da je uradio preko 1000 intervencija himenoplastike kazao je za CIN-CG da obavi desetak ovih zahvata godišnje ženama iz Crne Gore. Tvrdi da one trpe zlostavljanje članova porodice ako nisu "nevine".

"'Nevina' djevojka se udala i prve bračne noći mladoženja diže frku da je prevaren jer nije krvarila. Zvala me njena sestra koja je 'nevina', ali ipak želi operaciju, da bi jače krvarila kad se uda", kaže ovaj ljekar.

Objašnjava da klijentkinje dolaze najčešće same, nekad sa bratom ili sa momkom.

"Jednom momku roditelji nisu dali da se oženi djevojkom jer nije 'nevina', iako je ona prvi seksualni odnos imala sa njim. On ju je doveo da joj uradimo himenoplastiku i da potom traži sreću s novim partnerom", kazao je ovaj ljekar.

Himenoplastika radi dokazivanja "nevinosti" predstavlja kršenje ljudskih prava, kaže advokatica Mijatović.

"Sadržina tekstova koji na sajtovima reklamiraju himenoplastiku podržava podređeni položaj žena i diskriminaciju isticanjem da procedura pomaže ženama da se izbjegne njihova stigmatizacija", objašnjava Mijatović

Žene i djevojke su prisiljene da se podvrgnu ovim procedurama, često pod pritiskom članova porodice radi očuvanja takozvane časti, osiguravanjem da žena uđe u brak "čista", navodi se u preporukama Vlade Velike Britanije za himenoplastiku i preglede "nevinosti".

U toj zemlji je, uz preglede "nevinosti", od prošle godine kriminalizovana i himenoplastika – kako za ljekare i klinike koji obavljaju ili nude, tako i za sve koji posreduju, što su obično članovi porodice.

I u drugim državama Evrope gdje postoji ovaj problem među patrijarhalnim i tradicionalnim grupama, vlade diskutuju o uvođenju kriminalizacije himenoplastike i pregleda

“nevinosti”, u skladu sa preporukama SZO i UN, na primjer u Švedskoj i Holandiji.

Obje prakse ostavljaju fizičke i psihičke posljedice

Himenoplastika može prouzrokovati fizičke posljedice uključujući bol, infekcije, seksualne teškoće, pojačano krvarenje, sužavanje vaginalnog otvora... navodi se u dokumentu Odljeljenja za zdravstvo i socijalnu zaštitu Vlade Velike Britanije. Među psihološke posljedice od himenoplastike spadaju post-traumatski stresni sindrom, depresija, anksioznost.

SZO i UNICEF navode u zajedničkom dokumentu da su slične psihičke posljedice i od pregleda “nevinosti”, dodajući da “u ekstremnim slučajevima žene i djevojke mogu pokušati samoubistvo ili biti ubijene u ime časti”.

Ove prakse podstrekuju štetne socijalne norme povezane s takozvanim nasiljem iz časti, navode iz organizacije Okford hab za ljudska prava, koja okuplja stručnjake iz cijelog svijeta.

“Vjerovanje da se himen može pokidati samo tokom prvog odnosa je neutemeljeno, pa himenoplastika doprinosi dezinformacijama tako što normalizuje nepotvrđena i štetna očekivanja ‘čednosti’, doprinoseći time zlostavljanju”, navode iz ove organizacije.

“Himen je membrana sa svega par krvnih sudava, koja čak i u slučaju cijepanja ne krvari mnogo”, navodi se u studiji “Raspršivanje mitova o ulozi himena u utvrđivanju seksualne istorije i zlostavljanja” iz 2019.

“Nasilna penetracija i nedostatak lubrikacije mogu proizvesti rane na vaginalnom zidu, što je prije uzrok ‘krvavih čaršava’, nego cijepanje himena. Zapravo, više studija pokazuje da krvarenje nije rutina prilikom prvog seksualnog odnosa žene”, navodi se u ovoj studiji.

Ženama se u ovim slučaju ne daju sve informacije što je protivno ljudskim pravima, objašnjava Marina Mijatović.

“Zaštita žena od pregleda ‘nevinosti’ i himenoplastike mora uključivati i pravo i medicinu, te potpunu podršku i informisanost žena”, kaže ona.

Pregled “nevinosti” i himenoplastika kod silovanja: retraumatizacija žrtava

Jedan ljekar iz Crne Gore kojeg je CIN-CG kontaktirao tvrdi da bi himenoplastika trebalo da se obavlja u slučajevima silovanja što bi smatra olakšalo psihičke tegobe žrtvi.

Međutim, brojne svjetske organizacije apeluju da himenoplastika može samo odmagati u procesu oporavka od seksualnog zlostavljanja.

"Nema dokaza da himenoplastika podržava fizički, emocionalni ili psihološki oporavak od silovanja ili drugog oblika seksualnog nasilja", navode Kraljevski koledž akušera i ginekologa i Institut za psihoseksualnu medicinu Velike Britanije.

Naprotiv, tvrde, takav postupak "može uzrokovati fleš-bekove o prethodnom nasilju, uzrokujući dodatnu štetu".

Testovi "nevinosti" ne preporučuju se ni u slučajevima kada se traže dokazi za silovanje, jer osim što se njima ne može dokazati istorija seksualnosti, vode u retraumatizaciju žrtve. SZO, Žene UN-a i Kancelarija za ljudska prava UN-a navode da "u slučaju kontrole radi silovanja, test može izazvati dodatnu bol, što vodi u retraumatizaciju i reviktimizaciju žrtve".

Izgubljena "nevinost" se rješava preuranjenim brakom

"Prošle godine bilo je najmanje desetak slučajeva maloljetničkih brakova. Djevojke uđu u odnose s momkom s kojim su u vezi i onda se 'uzimaju' pod pritiskom porodice koja se osjeća obrukanom", kaže za CIN-CG Nina Kolenović iz NVO-a SOS-a za žene i djecu žrtve nasilja Plav.

"Velika je sramota u malim sredinama da djevojka zatrudni prije braka. Nedavno je jedan otac zbog toga prijavio da mu je maloljetna kćerka koja je u drugom stanju silovana, iako nije bila", kaže Kolenović.

"Ljepota i čast je ono što se tradicionalno traži od žene u patrijarhalnim sredinama. Čast je ništa drugo do netaknuti himen", kaže u razgovoru za CIN-CG Rebeka Čilović, izvršna direktorica NVO Sofija iz Berana.

Ova NVO bori se protiv nasilja nad ženama i podsticanjem žena sa sjeveroistoka na samostalnost.

Ugovoreni brakovi se još uvijek dešavaju, naročito kada je riječ o dogovorima s mladoženjama iz dijaspore, objašnjava Čilović.

"U tim slučajevima postoji veliki pritisak na mladu djevojku da bude 'netaknuta'. Ne čudi da se u tim slučajevima djevojke odlučuju za himenoplastiku", dodaje.

Problem je više izražen u ruralnim sredinama, nego u gradovima.

"U manjim mjestima smatra se skandaloznim da mlada djevojka koja dolazi da na studije u Berane, iznajmi stan.

Gleda se da bude kod nekog rodaka ili prijatelja, ko će da

Adrijana Pejaković

je nadgleda. Pritom, govorimo o punoljetnim djevojkama“, upozorava Čilović.

Nije lako biti žena u patrijarhalnoj sredini kaže za CIN-CG Adriana Pejaković, psihološkinja. Moć nad nečijom slobodom svakao predstavlja nasilje, objašnjava ona.

Sam termin “gubljenje nevinosti” je problematičan jer ukazuje da žena ulaskom u seksualni odnos nešto gubi, a da je muškarac onaj koji ima moć, objašnjava Pejaković.

“U strogo patrijarhalnoj sredini žena zavisi od muškarca koji može nešto ‘da joj uzme’ čak i kada je njena seksualnost u pitanju, umjesto da oba pola uživaju u radosti spajanja“, kaže Pejaković.

Seksualna edukacija je ključna.

“Važno je edukovati mlade ljude o odgovornom, ravnopravnom i podržavajućem odnosu prema seksualnosti, bez igara moći koje udaljuju polove“, kaže Pejaković.

Mlade žene izložene konfuznim porukama

Mlade žene su izložene kontroverznoj postfeminističkoj medijskoj kulturi, objašnjava za CIN-CG Nataša Nelević, feministička teoretičarka i aktivistkinja.

“Na jednoj strani imamo te radikalne ‘feminističke’ medijske poruke o ženskom individualizmu, izboru, slobodi, čak poruke o ženi kao subjektu seksualne želje, dok na drugoj strani imate, recimo, himenoplastiku. To zaista liči na ludilo”.

“Ipak, nema sumnje da je popularna ‘feministička’ kultura na kojoj se odgajaju mlade žene svuda, pa i u Crnoj Gori, zapravo duboko patrijarhalna“, objašnjava ona.

U tom kontekstu, himenoplastika je potpuno očekivana.

“Kontrola ženskog tijela i ženske seksualne želje je uslov da bi patrijarhat uopšte mogao da se reprodukuje. Tako je bilo i tako je još uvijek“, kaže Nelević.

Ugroženi životi žena širom svijeta

U Francuskoj nije došlo do zabrane testova nevinosti i himenoplastike, jer ljekari smatraju da bi životi i psihičko stanje žena iz određenih zajednica bili ugroženi. Da žene iz nekih etničkih manjina trpe zlostavljanje nesagledivih razmjera potvrdila je i analiza vlade Velike Britanije, pred odluku o zabrani himenoplastike i pregleda “nevinosti”. Navedeni su primjeri žena koje su na najbrutalnije načine zlostavljane od strane članova porodice, nakon otkrića da nisu nevine. Tako se pominje primjer djevojke kojoj je otac godinama prije udaje provjeravao himen, a nakon otkrića da nije nevinna, pozvao je muške rođake da je siluju. Ovoj djevojci su potom starije rođake zašile himen bez

medicinskih instrumenata, u potpuno nemedicinskim uslovima.

U nerazvijenim zemljama sa tradicionalnim patrijarhalnim društvima ljekari su ti koji šire zablude o himenu, nalazi su monitoringa koji je trajao šest godina u brojnim zemljama Afrike, navodi se u studiji "Raspršivanje mitova o ulozi himena u utvrđivanju seksualne istorije i zlostavljanja" iz 2019. Sačinili su je ljekari iz više relevantnih američkih i britanskih institucija koji su vršili edukacije u konfliktnim zonama u Africi za postupanje u slučajevima silovanja.

"Mnogi doktori imali su pogrešna uvjerenja o anatomiji i fiziologiji himena, kao i o ulozi koju himen igra kada treba odrediti da li je bilo seksualne aktivnosti ili zlostavljanja, naročito kod djece, tinejdžera i mladih žena", navodi se u ovoj studiji.

Izgled himena bio je korišten i kao dokaz za silovanje u pravnom sistemu, objašnjava se u studiji. Tako su se u zvaničnim dokumentima koristili opisi himena koji osim što nisu naučno utemeljeni, diskriminišu žene: "star i pocijepan, netaknut, djevičanski, prljav, slomljen...".

U najvećem broju slučajeva korelacija između izgleda himena i istorije seksualne aktivnosti ne postoji, navodi se u ovoj studiji.

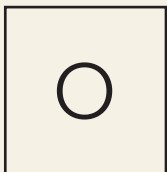
GLOBALNA PANDEMIJA POVEĆALA NELEGALNU ONLAJN PRODAJU I NA CRNOGORSKOM TRŽIŠTU:

ŠVERC CVJETA, INSPEKCIJA AŽURNIJA NEGO LANI

Biljana MATIJAŠEVIĆ

U tri ovogodišnja mjeseca oduzeto ilegalne robe kao za čitavu 2022. Vodič za onlajn trgovinu pomaže kupcima. ako ste prevareni, javite inspekciji i Centru za zaštitu potrošača (CEZAP)

vo je za Vas. Ukupno 17 eura. Proizvod košta 14 eura i tri eura dostava, kaže kurir i pruža uredno upakovani paketić. U paketiću je crvena kutija u kojoj se nalazi naručeni proizvod preko Instagrama – kopija sata marke "Majkl Kors".

Sat je za potrebe istraživanja naručila autorka ovog teksta, a da proizvod nije original ukazuje njegova cijena, iako prodavac nije naznačio da se radi o krivotvorenoj robi. Prema podacima sa sajta proizvođača, cijena originala je oko 300 eura.

Osim toga, kvalitet proizvoda je slabiji, a pakovanje je lošije (jastučić na kojem je sat je slabo zašiven, kutija nema utisnutu oznaka brenda...). Internet prodavac kod koga je naručen proizvod, nudi i druge kopije poznatih marki, kao što je na primjer "Roleks", koji kod legalnih prodavaca košta i nekoliko desetina hiljada eura.

Kopije originala satova, ali i drugih proizvoda poput naočara,

torbi, novčanika i parfema, nudi značajan broj prodavaca na društvenim mrežama koji imaju po nekoliko hiljada pratilaca. To ukazuje da je globalna pandemija korona virusa, koja ubrzala razvoj onlajn trgovine, dovela do procvata nelegalne prodaje raznih proizvoda, pa i krivotvorenih.

To se posebno dogodilo na slabije uređenim tržištima, kao što je crnogorsko. "Ulov" Tržišne inspekcije Crne Gore u tri početna ovogodišnja mjeseca jednak je rezultatima borbe protiv ilegalne onlajn trgovine iz čitave prošle godine.

Tržišna inspekcija je tokom 2022. godine te u prva tri mjeseca ove oduzela robu prodatu onlajn, vrijednu oko 40.000 eura za koje nije bilo dokaza o nabavci ili je bila krivotvorena, rekla je za Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) glavna tržišna inspektorka Marina Radulović.

"Tokom čitave 2022. godine oduzeta je roba vrijedna više od 20.000 eura. Od 1. januara do 20. marta ove godine, u akciji kontrole prometa robe preko kurirskih službi, oduzeta je roba bez dokaza o nabavci i krivotvorena roba u vrijednosti od 19.437 eura (prsluci, trenerke, dukserice, patike, kompleti, pidžame, čajevi, mašine za sarme, narukvice, satovi, uvijači za kosu, čizme, posteljina)", ispričala je Radulović.

Uprava prihoda i carina je, prema podacima dostavljenim CIN-CG, u prva tri mjeseca ove godine prekinula 17 carinskih postupaka zbog sumnje u povredu prava intelektualne svojine i na graničnim prelazima privremeno zadržala 51.412 komada robe, što je 1,5 puta više nego cijele 2022. godine.

"Najviše je zadržano odjeće i to u količini od 44.357 komada, a slijede sportska obuća, ostala obuća, torbe, dodaci odjeći, nakit i dr. Najčešće se radi o mješovitim pošiljkama, kod kojih je u jednoj pošiljci sadržana roba raznih zaštićenih žigova

UNAPRIJEDITI ZAŠTITU POTROŠAČA PRIMJENOM EVROPSKIH STANDARDA

Zdravko Ilić je kazao da je u svom Akcionom planu za razvoj elektronske trgovine, CEFTA predviđjela nekoliko aktivnosti čiji je cilj da uspostave povjerenje između digitalnih kupaca i prodavaca.

"Na prvom mjestu, potrebno je unaprijediti i izjednačiti zaštitu potrošača primjenom evropskih standarda kao što je pravo da se u roku od 14 dana vrati kupljena roba. Ova pravila dio su CEFTA Odluke o olakšavanju elektronske trgovine koja je dogovorena, a njeno usvajanje se očekuje ove godine. Drugi, manje zvanični dio, odnosi se na podršku kupcu da prepozna digitalne prodavnice od povjerenja, kao i načine plaćanja na internetu", objasnio je.

Rekao je u Evropi postoje znakovi od povjerenja koji se razvijaju na nivou poslovnih asocijacija. Trenutno se radi podrška razvoju specijalnih udruženja za elektronsku trgovinu koji bi mogli da budu nosioci ovakvih aktivnosti.

(brendova) – ‘Hugo Boss’, ‘Nike’, ‘Adidas’, ‘Armani’, ‘US Polo’, ‘Tommy Hilfiger’, ‘Lacoste’, ‘Moncler’, ‘Zara’, ‘Calvin Klein’, ‘Dior’, ‘Chanel’ i dr”, rekli su iz Uprave.

Zakonom o žigovima propisane su novčane kazne od 500 eura do 20.000 eura ako se bez dozvole stavlja zaštićeni znak

ONLAIN TRGOVCU NE TREBA PROSTOR NITI RADNICI

Na regionalnoj platforma ecommerce4all.eu koja je resursni i informativni centar o ključnim aspektima e-trgovine za sva tržišta CEFTA, detaljno je objašnjeno kako se registrovati za onlajn trgovinu:

“Da bi počeo sa radom i obavljanjem e-trgovine, internet prodavac (pravno lice) mora prvo da bude registrovan kao kompanija u Centralnom registru privrednih subjekata Crne Gore (CRPS). Ona preduzeća koja su već registrovana u Centralnom registru i posluju kao ‘oflajn’ prodavci i žele da prošire način prodaje robe i usluga, ne moraju da se preregistruju ili završe registraciju, već samo da prijave onlajn djelatnost Upravi za inspeksijske poslove, odnosno odsjeku za tržišnu inspekciju”.

Fizičke prodavnice prema propisima moraju da ispunjavaju određene minimalne tehničke uslove i standarde prostorije kako bi prodavac mogao da posluje preko nje. Za posjedovanje i rad onlajn prodavnice uopšte nije potreban fizički prostor. Takođe, internet prodavnica teorijski može da radi samo sa jednim zaposlenim i time ispunji zakonske uslove, bez obzira što je radno vrijeme 24/7 jer je većina procesa automatizovana i ne zahtijeva rad ljudi u smjenama.

“Naručila sam igračku za dijete preko društvenih mreža – mačka koji priča, zapravo ponavlja što mu se kaže. Međutim, ništa od toga. Platila sam igračku 14 eura plus tri eura za dostavu i kad je stigla, igračka nije radila. Kontaktirala sam prodavca koji mi je rekao da igračku nijesam naručila kod

(brend) na robu, takva roba stavlja u promet, uvozi ili izvozi roba pod zaštićenim znakom. Roba se oduzima i uništava, bez obzira da li su svojina počinioca prekršaja.

Osim što se radi o nelegalnoj trgovini i krivotvorenju (prodaja kopija originala poznatih brendova), ne poštuju se osnovna prava potrošača. Robu naručenu putem društvenih mreža potrošač većini prodavaca ne može da vrati. Takođe, nerijetko se dešava da proizvod po kvalitetu ne odgovara onome prikazanom na fotografiji ili da konfekcijski broj bude značajno manji ili veći od traženog, ako je u pitanju garderoba.

Pokvarena igračka, naočare s neispravnim staklom, premalo odijelo

Emina iz Podgorice (identitet poznat redakciji) ispričala je za CIN-CG da je dobila pokvarenu igračku koju je platila 17 eura sa dostavom.

njih", kaže Emina za CIN-CG.

Redakciji CIN-CG dostavila i prepisku koju je vodila sa prodavcem na Fejsbuku. Kaže da nije prijavila prodavca, jer ne zna ko stoji iza profila na Fejsbuku, a i nema povjerenja u institucije države.

Jelena iz Danilovgrada (identitet poznat redakciji) imala je drugačije iskustvo.

Za CIN-CG rekla je da je naručila naočare za sunce na Instagramu koje su imale grešku (staklo je bilo krivo), iako je prodavac tvrdio da su originalne.

"Ipak, za nekoliko dana su mi poslali novi proizvod i sada je sve u redu", ispričala je ona.

Tanja iz Nikšića (identitet poznat redakciji) za CIN-CG je objasnila da je preko Instagrama naručila pantalone i sako, ali da joj veličina nije odgovarala pa je pokušala je da ih zamijeni.

"Na robu veličina nije pisala, a kad sam pitala prodavca odgovorio je da je to italijanski broj. To mi nije rečeno kad sam robu poručila, a poznato je da su italijanski brojevi manji od ostalih evropskih, koji važe kod nas. Prodavac se ponudio da zamijeni robu, ali se kasnije predomislio i nije se više javljao", ispričala je Tanja.

Na pitanje zašto nije prijavila prodavca inspekciji odgovorila je da to nije uradila, jer je bila svjesna da naručuje kod ilegalnog prodavca.

Izbjegavati nelegalne onlajn trgovce

Ekspert za trgovinu uslugama u Sekretarijatu Centralno-evropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA), Zdravko Ilić poručuje da treba izbjegavati nelegalne prodavnice na internetu.

"Nelegalne prodavnice su višestruko štetne. Na prvom mjestu, možete se naći u problemu sa zakonom. Potom, rizik je veliki da nećete dobiti proizvod ili uslugu i to posebno po očekivanoj cijeni i traženom kvalitetu", upozorio je Ilić za CIN-CG.

On objašnjava da nelegalni trgovci obično ne osjećaju da imaju obavezu po zakonu niti želju da grade dugoročne odnose

Igračka pokvarena, trgovac tvrdio da nije naručena kod njega
Foto: Privatna arhiva

U SRBIJI OBJAVLJUJU CRNU LISTU ONLAJN TRGOVACA

Nacionalna organizacija potrošača Srbije (NOPS) objavljuje crnu listu onlajn trgovaca koji ovakav vid trgovine ne obavljaju u skladu sa zakonima, dobrom trgovinskom praksom, pa čak ni etičkim normama.

Na crnoj listi Fejsbuk trgovaca trenutno je njih 153, dok ih je na Instagramu 287.

NOPS crnu listu objavljuje od 2020. godine.

U državama regiona (Srbija, Hrvatska), kako su ranije objavili njihovi mediji, bilo je slučajeva da potrošači umjesto mobilnog telefona ili nekog drugog elektronskog uređaja, dobiju kamenje i cigle u paketima. Nije poznato da se tako nešto desilo u Crnoj Gori.

sa kupcima.

“I na kraju, jedno loše iskustvo sa kupovinom na internetu može vas obeshrabriti da ponovo probate. To je šteta jer je internet mjesto gdje je najbolji izbor robe i usluga. I uz to, ne zaboravimo, internet je ključna razvojna prilika za mlade ljude koje ne žele da odu iz zemlje već da ostanu i pokreću i razvijaju svoje biznise. No, da bi oni imali pristup punom kapacitetu digitalnog tržišta raz-

voj elektronske trgovine nije samo nacionalni zadatak, već i regionalni i evropski, zbog čega je ona jedan od naših ključnih CEFTA prioriteta”, kazao je ovaj ekspert za trgovinu uslugama.

Potpisnice CEFTA-e, države jugoistočne Evrope, obavezale su se na uspostavljanje regionalnog ekonomskog područja na osnovu usklađenosti sa EU i sa ciljem smanjenja troškova trgovine i proizvodnje, eliminisanjem barijera za pristup tržištu.

Iz Centra za zaštitu potrošača Crne Gore (CEZAP) kažu da većina onlajn prodavaca sa društvenih mreža nema prijavljenu privrednu djelatnost i iza tih profila stoji fizičko lice, što stvara formalnu prepreku da se primijeni Zakon o zaštiti potrošača u slučaju sporne kupovine. Po Zakonu o zaštiti potrošača prodavac je pravno lice, a kupac je fizičko lice.

“Svakako sve te pojave treba prijavljivati Upravi za inspekcije poslove jer je u pitanju siva ekonomija”, rekli su za CIN-CG iz CEZAP-a.

Prodaja na društvenim mrežama se organizuje iz kuća i stanova, roba se šalje po kuririma kojima se novac daje “na ruke”. Uz cijenu proizvoda plaća se dostava od najčešće tri eura.

Glavna tržišna inspektorica upozorava da su mogućnosti Tržišne inspekcije u borbi protiv nezakonitog onlajn poslovanja ograničene. Inspekcija ne može obaviti nadzor u privatnim kućama i stanovima bez naloga suda, upozorava ona. Takođe, profili na društvenim mrežama se mogu kreirati i sa izmišljenim podacima.

Kazala je da Tržišna inspekcija u saradnji sa Upravom policije obavlja pojačan nadzor prometa robe preko kurirskih službi. “Kada su u pitanju inspekcijски nadzori po inicijativama kod

trgovaca koji su registrovani da prodaju robu putem interneta, svjedočimo da ih je veoma mali broj, što je dobar pokazatelj da su trgovci uskladili poslovanje sa zakonom”, kazala je Marina Radulović.

Prema podacima Uprave prihoda i carina, dostavljenim CIN-CG, u Crnoj Gori ima 335 preduzeća registrovanih za trgovinu na malo posredstvom pošte ili preko interneta.

U četiri godine više od 200 kontrola zbog prijava

Tržišna inspekcija je od početka 2019. godine uradila preko 200 kontrola u dijelu onlajn trgovine. Kontrolom prometa robe preko kurirskih službi tržišni inspektori su u 13 vozila zatekli su krivotvorenu i robu bez dokaza o nabavci, iznijela je Radulović statističke podatke.

“Od početka godine, Tržišna inspekcija je primila 11 prijava koje se tiču nepravilnosti prilikom naručivanja proizvoda sa internet stranica na društvenim mrežama poput Instagrama i Fejsbuka ili pak registrovanih onlajn prodavnica. Nepravilnosti se odnose na reklamacije sata, čizama, parfema, šminke, garderobe, česme, mašine za brijanje... U potrošačkim prijavama tvrdilo se da su prevareni jer proizvod koji su poručili nije isti kao proizvod koji oni vide na fotografijama”, precizirala je glavna tržišna inspektorka.

Dodala je da su potrošači prijavljivali i kašnjenje isporuke, kao i to da cijena koju kurir traži pri dostavljanju poručenog proizvoda bude

PRIJAVLJENA VRIJEDNOST DESETINAMA PUTA NIŽA OD PRODAJNE CIJENE ROBE

Uprava prihoda i carina u prva tri mjeseca ove godine najviše krivotvorene robe zaplijenila je kod nadležnih carinskih ispostava Terminal Podgorica i Božaj (granični prelaz).

Uprava je u 2022. godini zadržala 32.948 komada robe, u 2021. godini 30.635 komada, a u 2020. godini 15.345 komada robe.

Na pitanje kolika je vrijednost zaplijenjene robe, odgovorili su da ove podatke nije moguće dati jer je prijavljena vrijednost u pošiljci desetinama puta niža od cijena po kojoj se ova roba prodaje, odnosno višestruko manja od maloprodajne cijene originalne robe.

Pojašnjavaju da carinski organ za podatke o vrijednosti ove robe uzima vrijednost uništene robe tj. maloprodajnu cijenu originalne robe.

“Primjera radi, prijavljena fakturna vrijednost u mješovitoj pošiljci koja je zadržana u martu 2023. godine u količini od 5.504 komada različite vrste roba turskog porijekla, raznih zaštićenih žigova (brendova) je 4.119,4 eura, a njena procijenjena vrijednost je više od 25.000 eura. Podatak koji smo dobili od kompanija (nosilaca prava-vlasnika brenda) koje su potvrdile da je roba iz ove pošiljke krivotvorena i podnijele zahtjeve za njeno uništenje, je da je vrijednost mnogostruka veća. Primjera radi za par cipela iz ove pošiljke fakturna vrijednost je dva eura, a maloprodajna cijena originalne robe tog poznatog brenda je 1.690 eura”, kazali su iz Uprave.

veća od cijene naznačene pri naručivanju.

“Za utvrđene nepravilnosti, a nakon kontakta inspektora sa administratorima veb stranica registrovanih onlajn prodavnica, u dva slučaja izvršen je povraćaj novca”, kazala je Radulović.

Ilić: Treba izbjegavati nelegalne prodavnice na internetu. Foto: CEFTA

Centar za zaštitu potrošača (CEZAP) uradio je Vodič za onlajn trgovinu u kojem ističu da se i na robu ili uslugu poručenu preko internet primjenjuje se Zakon o zaštiti potrošača. “Na internetu važe vaša potrošačka prava, kao što važe kada kupovinu obavite u šoping molu ili obližnjem supermarketu. Važno je da znate da se Zakon o zaštiti potrošača primjenjuje kada robu naručite od domaćeg

e-trgovca, iz domaćeg webshop-a, ali ne i kada robu naručujete sa stranih sajtova ili onlajn platformi (Amazon, AliExpress, Ebay i sl)”, upozoravaju iz CEZAP-a.

Oni objašnjavaju da se prevare potrošača najčešće dešavaju prilikom kupovine preko društvenih mreža i potrošači vrlo često nijesu ni svjesni da robu kupuju od nekoga ko nije registrovan da obavlja trgovinu, ko im neće dati račun i kome neće moći da se obrate u slučaju da su nezadovoljni kupljenim proizvodom ili uslugom i žele da ga vrate ili reklamiraju.

“Stoga je neophodno da provjerite da li je riječ o registrovanom trgovcu, što možete relativno lako učiniti i to tako što možete zahtijevati od prodavca da vam dostavi podatke o sebi ili ih potražiti na sajtu/u vebšopu a koje je moguće provjeriti na sajtu Centralnog registra”, navodi se u vodiču CEZAP-a.

Prema Zakonu trgovac je dužan da potrošača obavijesti, između ostalog, o osnovnim svojstvima robe ili usluge u mjeri u kojoj je to prikladno potom o nazivu i sjedištu, broju telefona, prodajnoj cijeni robe ili usluge te adresi elektronske pošte, ako postoji.

Ako priroda robe ili usluge ne omogućava da cijena bude izračunata unaprijed, trgovac je dužan da potrošača obavijesti i o načinu izračunavanja cijene te, ako je potrebno, o troškovima prevoza, dostave ili poštanskih usluga, odnosno o mogućnosti naplate tih troškova ako ne mogu biti izračunati unaprijed.

U Zakonu o zaštiti potrošača stoji i da kod ugovora o kupoprodaji, osim ako nije ponudio da preuzme robu koju potrošač

vraća, trgovac je dužan da vrati plaćeni iznosa nakon povraćaja robe, odnosno nakon dostavljanja dokaza da je potrošač robu poslao trgovcu.

Potrošači mogu provjeriti kredibilitet onlajn prodavca

Trgovac je dužan da vrati uplaćeni iznos u sredstvima plaćanja i na način na koji je roba plaćena, osim ako kupac izričito prihvati drugo sredstvo plaćanja. Uslov je da kupac nije dužan da plati dodatne troškove za povraćaj.

Zdravko Ilić savjetuje potrošače da provjere da li internet stranica ispunjava minimalne uslove koje su predviđene evropskom regulativom, CEFTA Odlukom i domaćim propisima, a odnosi se na to šta internet prodavnica mora da ima od podataka prodavca (ime, adresu, kontakt, broj registracije i sl).

“Ako taj zakonski minimum nije ispunjen, alarm treba da se upali. Ova pravila se odnose i na društvene mreže”, poručio je Ilić.

On preporučuje zlatna pravila Europolu za digitalnu kupovinu koja se mogu naći na internet stranici te agencije EU za sprovođenje zakona.

UGROŽENI DOKAZI ZA TEŠKA KRIVIČNA DJELA?

Nemanja ŽIVALJEVIĆ

U višem sudu se vode ili će se voditi neki od najznačajnijih sudskih postupaka, sagovornici CIN-CG-a poručuju da ovo mora biti alarm za društvo

○

rovalnicima u depo Višeg suda u Podgorici na izvol'te je bila zaplijenjena droga, oružje, novac i sve ostalo što može služiti kao dokaz protiv optuženih za krivičnih djela. Ako je nešto od potencijalnih dokaza nestalo mogu biti ugrožene i optužnice i pravo optuženih.

U Višem sudu se vode ili će se voditi neki od najznačajnijih sudskih postupaka – kao što je onaj protiv bivše predsjednice Vrhovnog suda Vesne Medenice, bivšeg predsjednika Privrednog suda Blaža Jovanića, zatim u slučajevima "državni udar", "koverta", „Do Kvon“...

„To što je podgorički Viši sud bio na udaru onih koji su bez

dozvole upali u njegov depo, alarm je za društvo“, kazala je Centar za istraživačko novinarstvo (CIN-CG) dugogodišnja sutkinja tog suda Valentina Pavličić i zastupnica Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Ona smatra da je taj upad imao jasan cilj.

“Prostorija i mjesto o kom se radi može biti objieno samo sa ciljem, a to je da se dođe do određenih sredstava koja se u toj prostoriji čuvaju“, rekla je ona.

Predsjednik Višeg suda u Podgorici Boris Savić rekao je na konferenciji za novinare da je neko prokopao prolaz ispod zgrade suda i da je završio u prostorijama depoa. Tako je ono što se do sada gledalo samo u američkim filmovima, postalo i crnogorska stvarnost.

“Na dobro sakrivenom mjestu pronađen je otvor tunela, koji je morao biti pravljen duži vremenski period. Uvidaj je završen, ne znamo šta se moglo sve desiti da taj otvor nije primijećen. Nama je najvažnije da smo zatvorili nešto što je predstavljalo opasnost“, rekao je Savić koji tvrdi da ne nedostaje skoro ništa. Video snimci nadzornih kamera se još provjeravaju.

Negirao je navode pojedinih medija da je ukraden laptop korejskog “kralja kriptovaluta” Do Kvona, jer se on ni ne nalazi u depou.

Savić je kazao da se najvjerovatnije radi i o tome da su prov- alnici iskoristili i mrežu tunela ispod zemlje za koju je poznato da se nalazi u Podgorici.

“Prilikom uvidaja, odnos- no popisa, pronašli smo na dobro sakrivenom mjestu otvor. Taj otvor je ukazivao da se radi o otvoru tunela koji je morao biti pravljen duži vremenski period, ukazuju dimenzije da se ne radi o nečemu štoje rađeno na brzinu i bez tehničke podrške“, naveo je on.

Depo je jedna od najvažnijih prostorija u Višem sudu. Tamo se čuvaju predmeti oduzeti od osumnjičenih, među kojima se, prema riječima Pavličić, mogu naći oružje, kompjuteri, novac, droga... Dakle, sve ono što može služiti kao dokaz protiv optuženih za neka od teških krivičnih djela.

Iako ne želi da preudicira, konstatuje da je upad u Viši sud zabrinjavajući.

Valentina Pavličić

KOVAČA BRINE INTEGRITET, KNEŽEVIĆA PRAČKE

Ministar pravde Marko Kovač očekuje da nadležne institucije hitno rasvijetle upad u Viši sud u Podgorici. U saopštenju konstatuje da se obijanjem depoa grubo narušava integritet jedne od najznačajnijih sudskih instanci u Crnoj Gori.

“Simptomatično je da se ovaj slučaj dogodio u objektu u kom postoji video nadzor, kao i fizičko obezbjeđenje, pa se nadamo da će ovaj nemio događaj biti vrlo brzo riješen, te da isti neće uticati na sprovođenje već započetih postupaka pred Višim sudom u Podgorici”, kazao je.

Povodom dešavanja u jednoj od najvažnijih sudskih instanci CIN-CG se obratio Upravi policije, ali do objavljivanja teksta odgovori nijesu stigli.

Ministar Adžić je tokom obilaska suda rekao da će policija uraditi sve da otkrije počinioc i da je u toku popisivanje materijala u depou Višeg suda.

“Trenutno nema lica koja su procesuirana, ali vrlo brzo očekujemo da će se i od pojednica uzimati izjave”, kazao je Adžić.

Povodom obijanja depoa oglasio se i jedan od lidera nekadašnjeg Demokratskog fronta i optuženi u slučaju “državni udar” Milan Knežević:

“Blago ovome što je obio depo Višeg suda. Škaljarci i Kavčani sad mogu u penziju. Samo se molim Bogu da nije ponio i one pračke iz državnog udara. Udrite Putine i Bajden pa ko što ponese.”

Funkcioner Pokreta Evropa sad Andrej Milović poručio je da bi predsjednik tog suda Boris Savić morao da podnese ostavku – ako ni zbog čega, onda iz profesionalnih razloga. Njegovu ostavku priziva i lider PzP-a Nebojša Medojević, dok iz SNP-a predlažu sazivanje sjednice Vijeća za nacionalnu bezbjednost kako bi se što hitnije otkrili počinioci ali i nalogodavci obijanja depoa.

“Zašto? Jer mogu da nestanu predmeti koji sutra mogu biti od značaja za rješavanje određenog krivičnog postupka. Na primjer, možda je neophodno vještačenje oduzetog pištolja ili droge ili nekog drugog predmeta ili je zbog kontrole vještačenja neophodno da se ponovo uzme u razmatranje. Ako bi došlo do nestanka takvih stvari to narušava i materijalnu i procesnu prirodu jednog predmeta, jer tada prava okrivljenih mogu da budu povrijeđena ili optužnica da bude ozbiljno narušena”, rekla je Pavličić.

Ministar unutrašnjih poslova Filip Adžić rekao je da tunnel prokopan ispod Višeg suda vodi do stana naspram zgrade suda.

On je novinarima tokom obilaska Višeg suda kazao kako tek treba da se utvrdi kako je došlo do te nezakonite aktivnosti.

Kako i ko može do depoa?

Za Mariju Popović-Kalezić iz Centra za građanske slobode (CEGAS) je ono što se desilo u Višem sudu “krajnje ružan i zabrinjavajući scenario”. I ona smatra, kao i nekadašnja sutkinja Višeg suda, da je neko imao jasan cilj, ali i dobru logistiku za upad.

Svemu tome ide na ruku neadekvatnost prostorija u kojim se

čuvaju oduzeti predmeti. Naime, nalaze se u podrumu i imaju nedovoljno kvadratnih metara za sve ono što se oduzima. Mediji su ranije pisali da se u njima nalazi više od devet i po tona narkotika.

“Uzroci provale u depo Višeg suda se mogu tražiti prvo u grubim propustima obezbjeđenja samog depoa, kao i više decenija neadekvatnom prostoru za tu namjenu. Depo Višeg suda je crna tačka kada je bezbjednost u pitanju kako zbog njegove pozicije, neadekvatnog prostora, sada vidimo i zbog krajnje loše obezbijedenosti”, kaže Popović-Kalezić.

Valentina Pavličić pojašnjava da je zgrada Višeg suda obezbijedena kao Alkatraz, jer je sa svih strana pod video nadzorom. Uz to, nezaposleni u sud mogu da uđu tek nakon što na prijavnici ostave telefon i lična dokumenta, nakon čega ih policijski službenik vodi do neke od kancelarija ili sale.

Posebna priča je ulazak u depo, objašnjava ona.

“Do depoa može da dođe samo i isključivo ovlašćeno službeno lice koje ima ključeve od te prostorije i za svaku uzetu ili vraćenu stvar iz depoa mora postojati pisani trag”, kazala je Pavličić.

To službeno lice je neko od zaposlenih u sudu. Uz to, objašnjava zastupnica Crne Gore u Strazburu, niko ne smije nakon radnog vremena da bez odobrenja bude u zgradi.

“Mimo radnog vremena u zgradu suda ne može niko da uđe bez odobrenja predsjednika Vrhovnog suda, odnosno bez saznanja predsjednika Višeg suda”, navodi ona.

To što se u ovom trenutku rekonstruiše zgrada u koje se nalaze tri suda ne bi smjelo da slabi njihov nivo bezbjednosti. Pavličić

KAKO ZAŠTITITI DEPO VIŠEG SUDA?

Nakon eksplozije bombe u Osnovnom sudu u martu ove godine u kojoj je poginuo napadač, a povrijeđena dva zaposlena, tri građanina i jedan advokat, ovo je drugi veliki bezbjednosni incident u crnogorskom sudstvu.

Kako se ovako nešto ne bi više ponovilo, kaže Valentina Pavličić, neophodno je obezbijediti sigurnost Višem sudu, tim prije što se njegova zgrada nalazi u samom centru Podgorice.

“Ozbiljno treba provjeriti kako je do toga moglo da dođe i u budućnosti raditi na bezbjednosti”.

Predsjednik Višeg suda kaže da već duže vrijeme ukazuje na problem sigurnosti. Zato će predložiti da se dokazi čuvaju u posebnoj prostoriji koja će imati visok nivo bezbjednosti.

“Ne vidimo razlog zašto dokazi stoje još uvijek u depou. Još, međutim, nije nađeno rješenje za to”, naveo je on.

I Marija Popović-Kalezić se zalaže da Viši sud što prije dobije nove prostorije gdje će čuvati oduzete predmete, tj. dokaze u krivičnim postupcima.

“Potreba za izradom novog depoa koji bi imao sve bezbjednosne standarde postoji odavno, kao i razmišljanja u pravcu izmjena ZKP-a i mogućnosti čuvanja uzoraka”, konstatuje sagovornica CIN-CG.

kaže da radnici koji obavljaju radove moraju biti evidentirani, te da je neophodno da se prati njihovo kretanje unutar sudova.

Boris Savić je na pitanje novinara kako su za tako kratko vrijeme uspjeli da popišu imovinu koju čuvaju u depou, poja-

nio da se tu nalazi ogroman broj fizičkih predmeta i da prvo traže da li nedostaje osjetljivi materijal. Detaljan pretres bi, ističe, trajao mjesecima.

Predsjednik Višeg suda čak ne vjeruje da je osoba koja je kopala tunel željela da ukrade dokaz koji je već bio predmet vještačenja, već da je pokušao da dođe do sobe za zadržavanje kako bi bilo pokušano bjekstvo.

Nakon ove ocjene Borisa Savića postavlja se logično pitanje – zašto je i kako osoba koja je htjela da stigne do sobe za zadržavanje završila u depou Višeg suda gdje je čak i preturala dokazni materijal. Postavlja se i pitanje kolika je odgovornost Savića zbog svega što se dogodilo.

Marija Popović-Kalezić

On je kazao da javnost treba sama to da procijeni. Konferenciju za medije je iskoristio i da kritikuje javne funkcionere koji su komentarisali upad u Viši sud, a da, kako kaže, nisu znali sve činjenice.

Boris Savić je za predsjednika Višeg suda prvi put izabran 2014. godine. Na to mjesto je došao sa pozicije osnovnog tužioca u Kotoru. Za njega je tadašnja predsjednica Sudskog savjeta i Vrhovnog suda Vesna Medenica rekla da je „sjajan sudija“. Reizabran je 2019. godine, a tadašnja opozicija kritikovala ga je da je „specijalni partijski sudija DPS-a“.

Najpoznatija Savićeva odluka je od prije pet godina da odredi zatvor dvojici lidera i poslanika bivšeg Demokratskog fronta Milana Kneževića i Nebojšu Medojevića, uz obrazloženje da „stavljanje u zatvor – nije pritvor“.

Takođe, Savić je poznat po potvrđivanju sporazuma Specijalnog državnog tužilaštva (SDT) u slučajevima milionskih prevara, zloupotreba položaja, pranja novca i utaje poreza. Kako je CINCG ranije objavio, u 40 sporazuma SDT-a u takvim slučajevima okrivljenima su izrečene simbolične kazne, 28 uslovnih, sedam nanogica i pet zatvorskih osuda po šest mjeseci robije.

U najvećem broju ovih nagodbi, preciznije u 31 predmetu, odlučivao je Savić.

On je potvrdio gotovo sve sporazume Specijalnog tužilaštva sa Budvanima osuđenim za organizovani kriminal.

Savić je u septembru 2016. godine osudio bivšeg visokog funkcionera DPS-a Svetozara Marovića na godinu i 10 mjeseci zatvora i da uplati 50.000 eura u državni budžet, a oko milion na račun Opštine Budva, zbog brojnih malverzacija u tom gradu, što je kazna ispod minimuma.

Pokret za promjene je ranije tražio od SDT-a da pokrene istragu protiv Savića jer nije podigao nijednu optužnicu protiv budvanske kriminalne grupe, dok je bio tužilac u Kotoru.

Boris Savić

